

Mehmet TAŞ* & Numan İLHAN**

**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 8, Ocak 2023, s. 30-56.

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PAŞA VE RAPORU**

Özet

Osmanlı donanması, 19. yüzyıl Avrupa'sında hızla gelişen teknolojik ve bilimsel gelişmenin etkisiyle rakip donanmalar karşısında oldukça zayıf duruma düşmüştür. Avrupa donanmalarının bu dönemde kalyonlar yerine buhar gücüyle çalışan vapurları ana savaş gemisi haline getirmesi, bunu yerli olanaklarla üretme imkanına sahip olmayan Osmanlı donanmasını dışa bağımlı hale getirmiştir. Osmanlı, devlet ricalisi donanmanın ifa ettiği görevin önemini takdir eden bir akılla buna çözüm bulmak amacıyla çeşitli tedbirler almaya yönelmiştir. Bu tedbirlerden bir tanesi Avrupa'dan savaş gemisi satın almak veya Avrupa'ya öğrenci göndermek iken bir tanesi de Avrupa'dan davet edilen yabancı uzmanları Osmanlı donanmasında istihdam etmektir. Mirliva Hoffner Paşa bu amaçla Almanya'dan davet edilen yabancı uzmanlardan bir tanesidir.

Anahtar Kelimeler: Mirliva Hoffner Paşa, Osmanlı Donanması, Osmanlı Devleti, Rus donanması, Rusya.

**A FOREIGN EXPERT IN THE OTTOMAN NAVY:
MİRLİVA HOFFNER PASHA AND HIS REPORT**

Abstract

The Ottoman navy became very weak against rival navies due to the rapidly developing technological and scientific developments in 19th century Europe. The fact that the European navies made steam-powered steamboats the main warship instead of galleons in this period made the Ottoman navy, which did not have the opportunity to produce it with domestic means, dependent on foreign sources. oriented. Ottoman statesmen, with a mind that appreciated the importance of the task performed

* Dr., Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Hatay İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Dörtüol Fen Lisesi, mehmettas@msn.com.

** Öğretmen, Gaziantep Hasan Celal Güzel İlkokulu.

*Bu makale Turnitin programı ile taranmıştır.

*Araştırma makalesi. Yazar etki oranı: % 50- %50.

*Makale geliş: 12.09.2022- Makale kabul: 27.01.2023.

by the navy, tended to take various measures in order to find a solution to this. While one of these measures was to buy warships from Europe or send students to Europe, another was to employ foreign experts invited from Europe in the Ottoman navy. Mirliva Hoffner Pasha is one of the foreign experts invited from Germany for this purpose.

Keywords: Mirliva Hoffner Pasha, Ottoman Navy, Ottoman Empire, Russian Navy, Russia.

Giriş

Asıl adı Curt Kalau Von Hofe (1850-1936)¹ olan ancak Osmanlı Devleti'nde kullanılan yaygın adı Yaver Mirliva Hoffner Paşa olan bu kişi, Prusyalı soylu bir aileden gelmekte olup 1892'den 1902 yılı sonuna kadar yaklaşık 10 seneden fazla bir süre Osmanlı donanmasına hizmet etmiştir. Kendisi 19. yy'da donanmanın yenilenmesi ve ıslahı için yurt dışından gelen Sir Baldwin Wake Walker, Sir Adolphus Slade, Henry Woods Augustus Charles Hobart-Hampden ve Starcke gibi deniz subaylarından birisi olup II. Abdülhamit (1876-1909) döneminin tanınmış bahriye müşavirlerindedir. Kendisinden önceki danışman olan Starcke'nin görev süresi dolduktan sonra Alman Amirallik Dairesi, talep üzerine imparatorluk donanmasından Binbaşı Kalau Von Hofe'yi gönderdi. Bunun üzerine Kalau Von Hofe, 21 Subat 1892'de İstanbul'a gelerek üç yıllık bir kontrat imzaladı ve rütbesi miralaylığa² çıkarıldı³. Ona verilen ilk görev, Bahriye Mektebini tanzim etmek ve haftada iki gün bu okulda fen-i harp dersi vermek ile Tersane-i Âmirede bulunan Selimiye⁴ fırkateyninde topçuluk dersi vermektir. Daha sonra kendisine mirlivalık⁵ ünvanı verildi⁶.

Mirliva Hoffner Paşa, 1897 yılında Osmanlı-Yunan savaşı çıktığında Osmanlı donanmasının kumanda heyetine tayin edilerek Çanakkale'ye gönderildi. Bu tarihte Osmanlı donanması Kaptanıderya Hasan Rami Paşa kumandasında Haliç'ten çıkarak Çanakkale'ye gelmişti. Donanma, kaptanıderyanın emri ile Çanakkale Boğazı'nın dışında bir dizi atış tatbikatı gerçekleştirdi. Bu tatbikatta topların ise yaramaz halde olduğu ve bir kısmının hidrolik rotlarının⁷ ilk atışta kırıldığı görüldü. Ayrıca bazı topların kapakları çatlamış, bir kısmı kızaklarından düşmüştü. Özellikle bu sırada donanmada bulunan Osmaniye, Aziziye ve Hamidiye⁸ savaş gemilerinin topları ates sırasında ise yaramaz hale gelmekle kalmamış makineleri bozulmuş ve hızları da azalmıştı⁹. Bunun üzerine

¹ <http://dictionary.sensagent.com/liste%20deutscher%20admirale/de-de/03/09/2022>

² Miralay, askeri terminolojide albay anlamına gelir. (Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 25. Baskı, Ankara, 2008, s. 651)

³ Selman Soydemir, **Osmanlı Donanmasında Yabancı Müsavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 128.

⁴ Selimiye fırkateyni uskurlu bir savaş gemisi olup Tersane-i Amirede inşa edilmişti. Keresteden inşa edilmiş olup 580 personel taşıyabilmekteydi. 1879'da İstasyoner topçu eğitim gemisi olarak hizmet vermeye başladıktan sonra 1911'de sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **Osmanlı Donanması, 1828-1923**, Denizler Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2007, s. 102.)

⁵ Mirliva askeri terminolojide tuğgeneral anlamına gelir. (Ferit Devellioğlu, age., s. 653.)

⁶ Selman Soydemir, **age**, s. 129.

⁷ Rot, kullanılacağı amaca göre farklı şekil ve büyüklükte imal edilmiş olan demir ya da çelik çubuktur. (bk. Lütfi Gürçay, **Gemicî Dili**, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, 1962, s. 331.)

⁸ Zırhlı fırkateyn olan Osmaniye gemisi Londra'da inşa edildi. Mürettebatı 1865'te 26 subay ve 335 gemiciydi. 1878'de İstanbul'da yan yattı, 1894'te Tersane-i Amire ve Ansaldo firması tarafından yeniden donatıldı. 1908'de İstanbul'a çekildi, 1923'te sökülme üzere satıldı. Aziziye gemisi ise 1900 yılında Kasımpaşa'da kışla gemisi olarak kullanıldı. 1923'te sökülme üzere satıldı. Son Gemi olan Hamidiye gemisi merkez bataryalı zırhlı bir gemiydi. İstanbul'da Tersane-i Amire'de inşa edildi. Personeli 350 kişiyi bulmaktaydı. 1894'te istasyonier eğitim gemisi olarak hizmete girdi. 1913 yılında sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age**, s. 77-83)

⁹ Hasan Rami Paşa hatıratında bu hususa yer vermektedir. Hatıratında verdiği bilgiye göre ejder istimbotunda kazan borularının yarısı akmakta ve gemi yeterli hızda düzenli şekilde hareket

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PASA VE RAPORU**

başta Kaptanıderya Hasan Rami Paşa ve Hoffner Paşa olmak üzere diğer donanma kaptanları tarafından mevcut durum ve yapılması gerekenler bir rapor haline getirilerek padişaha sunulmuştu. Bu rapora göre hiçbir Osmanlı savaş gemisinin 17 mil süratle sahip ve son model silahlarla donatılmış Yunan gemilerine karşı mücadele etmesi, mümkün değildi. Alınacak tedbir ise İngiltere donanmasında kullanılmakta olan gemilerden 3 büyük harp gemisi, 6 zırhlı kruvazör ve 2 de torpido ve muhrip olmak üzere toplam 11 adet yeni savaş gemisinin satın alınmasıydı¹⁰.

Mirliva Hoffner Paşa, Osmanlı-Yunan savaşı bittikten sonra Osmanlı donanmasının durumu ve yapılması gereken işler konusunda çeşitli raporlar hazırlayarak padişaha sundu. Donanma gemilerinde torpido kullanımının yaygınlaştırılması için çeşitli önerilerde bulundu. Bu minvalde Berlin’de bulunan bir tane Alman firmasından seyyar ve sabit olmak üzere iki tür torpidonun getirilerek denemelerinin yapılmasına dair padişaha bir rapor sundu. Bu raporda bahse konu torpidolar hakkında bilgiler verdi. 1899’da Bahriye Erkân-ı Harb Reisi Faik Paşa’nın hastalanması üzerine onun tavsiyesiyle, Faik Paşa’nın yerine vekil tayin edildi¹¹.

Onun Osmanlı donanmasına yaptığı hizmetlerden bir tanesi de Asar-ı Tefvik zırhlısının yenilenmesi için göstermiş olduğu çabadır¹². Yeni savaş gemilerinin inşası zaman aldığı ve fazla masraf gerektirdiği için mevcut olan savaş gemilerinin ıslah edilmesi daha pratik ve akılcı bir çözümdü. Bu yüzden Asar-ı Tefvik ve Mesudiye zırhlılarının çağdaştırılmasına karar verildi. Bu iki zırhlı bu amaçla İtalya’nın Cenova kentinde bulunan Anseldo Tersanesi’ne tamir edilmek için gönderildi ise de Asar-ı Tefvik bir sene sonra Cenova’dan Almanya’nın Kiel şehrinde bulunan Germenya Tersanesi’ne gönderildi¹³. Mirliva Hoffner Paşa, 1900’de bu gemi ile Kiel şehrine gitti ve ıslah çalışmalarına nezaret etti. Kendisinin Osmanlı donanmasında görev süresi dolup 1903 yılında ülkesine döneceği zaman ona murassa¹⁴ Osmanlı nişanı verilmişti¹⁵.

ettirilememektedir. Kilyum istimbotunda kazanların 30’dan fazlasının borusu akmaktadır. Tarık istimbotu hava sikülasyon fanı yapılmak üzere İstanbul’a gönderilmiş olduğundan hareket etmemektedir. Pervin istimbotunun kazan borularının ayaklarının çivi başları akmakta, 360 tane olan tüm boruları akmaktadır. Hareket etmesi mümkün değildir. Vesile-i Nusret istimbotu hareket için payandaya ihtiyaç duymaktadır. Şihap istimbotunun kumanda telgrafi bozuk ve buhar saati yoktur. Tefvik, Burhaneddin, Mecidiye ve Eser-i Terakki istimbotlarının kovanlarına torpido sürmek için keçeleri yoktur. (Hasan Rami Paşa, **Hatrat**, Hazırlayan:Cahit Kayra, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 61-62)

¹⁰ Selman Soydemir, **age.**, s. 134-135.

¹¹ Selman Soydemir, **age.**, s. 136.

¹² Asar-ı Tefvik zırhlı fırkateyn sınıfından bir gemiydi. Mısır hükümeti tarafından İbrahimiye olarak yurt dışında yaptırılmasına rağmen 1868’de Osmanlı donanmasına devredildi. 1878’de yan yatarak hizmet göremez hale gelince 1890-1892’de tersane-i amire de yeniden donatılarak kazanları değiştirildi. 1900 yılında yeniden donatılmak üzere Kiel’e gönderildi ve 1907’de ülkeye geri döndü. 1913 yılında Çemes yakınlarında karaya oturarak tamamen kullanılamaz hale geldi. Asar-ı Tefvik hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Güleriyüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 84.

¹³ Osmanlı donanmasının, 18. yüzyılda donanması için ihtiyaç duyduğu malzemeleri büyük ölçüde yerli kaynaklardan karşılamaktaydı. Gemilerin keresteden imal edilmesi sebebiyle devletin elinde hem kereste hem de demir, yelken bezi, kendir urgan ya da tel gibi kaynakların bulunması ona herhangi bir yabancı devletin yardımı olmadan gemilerini donatma imkanı veriyordu. Yabancı kaynaklardan sağlanması söz konusu olduğunda siyasi ve diplomatik ortama uygun olarak Venedik, Rus, İngiliz ya da Fransız tüccarlardan bunu temin cihetine gidiyordu. Devletin izlemiş olduğu faydacı dış politika donanma konusunda işbirliği yapılacak ülkenin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktaydı. Örneğin Napolyon savaşlarının hüküm sürdüğü 1799 yıllarında, Osmanlı Devleti’nin Mısır’ı Fransız işgalinden kurtarmak için işbirliği yaptığı İngiltere bu konuda ön plana çıkmıştı. İngiltere’de imal edilen donanma malzemeleri gayet sanatlı, iyi kalite ve sağlam olduğuna inanılıyordu. Almanya ile II. Abdülhamit döneminde ilişkilerin gelişmesi bu konuda Alman denizcileri ve Alman tersanelerini ön plana çıkarmıştı. (bk. BOA.HAT.145.6085.)

¹⁴ Murassa, kıymetli taşlarla bezenmiş demektir. (bk. Ferit Devellioğlu, **age.**, s. 685.)

Mirliva Hoffner Paşa'nın Raporu

Rapor, 15 Temmuz 1892 (3 Temmuz 1308) tarihini taşımakta olup içinde donanma personelinin yetki ve sorumlulukları, Osmanlı ve Rus donanmalarının mukayesesi, donanma gemilerinde kullanılan toplar, muhtemel bir Rus saldırısına karşı mevcut savunma tedbirlerinin durumu ile buna dair görüş ve öneriler yer almaktadır. Raporun sonunda Osmanlı donanmasında bulunan gemilerin isimleri, inşa tarihleri, tonilatoları, hızları, beygir güçleri, zırh kalınlıkları ve silahları hakkında bir tanede tablo bulunmaktadır. Rus donanmasına dair verilmiş bir tablo bulunmaktaysa da bu tabloda verilen bilgiler Rusya'nın Karadeniz filosuyla ilgili olmalıdır. Çünkü gemi sayıları mevcut Rus donanmasının küçük bir kısmını yansıtmaktadır. Üstelik isim ve özellikleri verilen Rus gemileri, Rusya'nın Karadeniz donanmasının tamamını değil belli başlılarını ifade etmektedir. Verilen ayrıntılı ve teknik bilgiler onun dönemin donanmaları hakkında etraflı bir bilgiye sahip olduğunu ve Osmanlı donanmasını bu donanmalarla mukayese edebilecek kadar iyi tanıdığını göstermektedir. Onun, Osmanlı donanma bürokrasisi içinde işgal ettiği mevkiinin ve belli tarihlerde yerine getirmiş olduğu görevlerin ona bu imkânı sunduğu anlaşılmaktadır. Gerek topçuluğa gerek Osmanlı donanma gemileri ve gerekse Boğaz'ın Karadeniz tarafındaki askeri tahkimatla ilgili vermiş olduğu bilgiler nazari bilgiler olmayıp gözlem ve tecrübeye dayalı bilgilerdir ki bu da onun raporunu önemli hale getirmektedir.

Mirliva Hoffner Paşa, raporunun gerekçesini açıklarken; “...memalik-i vesia-i şahaneleri sevahilinin miktar-ı imtadıyla müdafaaya muhtac cezayirinin kesretinden naşi donanma-yı mülukaneleri hissesine fevkalgaye büyük bir hizmet düşmekte...” tespitini yapmakta ve “...kuvve-i bahriye-i şahaneleri mertebe-i hazırasının tamamen takdir ve terakkisi emrinde ne gibi teşebüsât-ı musibeye tevessül iktiza eylediğini keşf ve tayin için zuhuru tasavvur olunan bir harbte donanma-yı hümayunun ne hizmetlerde bulunacağı harbin ne suretle ve ne cihetle olabileceği piş-i nazar-ı mutalaaya alınması lazım geldiği...” ifadesini kullanmaktadır¹⁶. Bu ifadeye göre Hoffner Paşa'nın raporu kaleme almasının birinci sebebi Osmanlı sahillerinin büyüklüğü nedeniyle savunmaya muhtaç adalarının fazlalığına binaen donanmaya son derece büyük görevlerin düşmesi ikinci sebep ise Osmanlı donanmasının savaşa hazırlık derecesinin ne olduğu ve geliştirilmesi amacıyla nelerin yapılabileceğini tespit etmek ve de muhtemel bir savaşta donanmanın ne gibi görevleri yerine getirebileceğini araştırmaktır¹⁷. Ayrıca güçlü ve etkin bir donanmanın Yunanlıları karada ve denizde frenleyeceği düşünülmektedir¹⁸. Rapor, 15

¹⁵ Selman Soydemir, **age.**, s. 144.

¹⁶ BOA.Y.MTV.64.65.2.

¹⁷ Devletin oldukça geniş sahillerden oluşması ve bunun güçlü bir donanmayı zorunlu kılması husus daha sonraki yıllarda da üzerinde sıkça durulan bir konuydu. Örneğin Osmanlı donanmasının yetersizliği üzerine Meclis-i İdare Mektubi Kalemi mülazımlarından Kemal ve Meclis-i İdare memurlarından Sadrettin'in 26 Teşrinisani 1325 (9 Aralık 1909) tarihinde kaleme aldıkları bir yazıda; “...gayri hafidir ki osmanlı ülkesi çok vasi ve sevahilden ibaret bulunmuş olduğundan emr-i muhafazası ihtiyacat-ı fenniye-i askeriyeye muvafıktır. Bir kuvve-i bahriyeye muhtactır. Şimdiki Osmanlı ise matluba muvafık bulunmadığı kabil-i inkar değildir. Osmanlılar umur-ı dahiliyeleriuslah ve tensik ve idame-i mevcude-i milliye ve siyasiye edebilmek üzere kuvve-i bahriye ve mülkiyelerinin ihtiyacat-ı zamana göre tensik ve tertip etmelidir...” ifadelerine rastlanıyor ki yapılan tespitler bir yandan Türk aydınlarda donanma hususunda belli bilinçlenmeyi gösterirken diğer yandan da donanma konusunda yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını göstermektedir. Konuyla ilgili 26 Teşrinisani 1325 (9 Aralık 1909) tarihli yazı sureti için bk. BOA.Y.PRK.ASK.48.53.1.

¹⁸ Sadrazamlık makamından 7 Temmuz 1304 (19 Temmuz 1888) tarihinde çıkan bir yazıya göre Yunanlıların cüretkar ve kıskırtıcı tavırları Yunan sularında Osmanlı donanma gemilerinin görünmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden daha önce olduğu gibi bazı donanma gemilerinin Yunan

Temmuz 1892’de kaleme alındığına göre ve Rusya’ya özel bir bölüm açıldığına göre” *zuhuru tasavvur olunan bir harb*”den kastedilen I. Dünya Savaşı (1914-1918) olmalıdır.

Raporun ne kadar etkili olduğu konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değilse de rapordan iki sene sonra bahriye nezaretinde; “*erbab-ı fen ve ma’lumattan mürekkebe*” bir komisyonun teşkil olunması donanma konusunda devlet bürokrasisindeki bilinci belli bir ölçüde artırdığı anlaşılmaktadır. Bu komisyonun kuruluş gerekçesi; “...donanma-yı hümayunun ikmal-i nevakısı esbabını ve teferuatını müzekere ve tetkik...” etmek olarak ifade edilmiştir¹⁹. Komisyon başkanlığına Erkan-ı Harbiye-i Bahriye Reisi Ferik Faik Paşa, üyeliğe Tersane-i Âmire Memuru Ferik Şükrü Paşa ve Tersane-i Âmire Başmimarı Hüsnü Paşa, Liman Kumandanlığı Vekili Mirliva Hasan Paşa, Zırhlı Gemiler Komodoru Mirliva Mehmet Paşa, Fabrika-yı Hümayun Müdürü Mirliva Arif Paşa, Orhaniye Firkateyni Süvarisi Miralay Rıza Bey ile Osmaniye Firkateyni Süvarisi Kaymakam Rasim beyler atanmıştı. Böyle bir komisyonun kurulması için kuruculuk görevi Bahriye Nazırı Hasan Paşa’ya verildiğinde o komisyonun kuruluşuna dair yazdığı arz yazısında; “...hiçbir liyakatim olmadığı halde şimdiye kadar mütevaliyen mazhar buyurulduğum sunuf-ı avatıf ve inayet ve enva’i nevaziş ve iltifat-ı hazret-i şehinşahinin ârâ-yı feriza-yı şükranı emr-i muhal olduğu halde...” diyerek bu görevin liyakatinden daha çok padişahın tek taraflı bir ihsanı sonucu kendisine verildiğini düşünüyordu²⁰.

Mirliva Hofner Paşa’nın raporunda yer alan bilgiler konu başlıklarına göre şunlardır;

1. Donanma Personeli

Mirliva Hoffner Paşa, Osmanlı donanma personeline raporunda özel bir yer vermiştir. Subay ve erlerden oluşan personele yaklaşımı olumlu ancak uyarı ve tavsiyelerle doludur. Ona göre subay ve askerlerin tamamı altı asırdan beri nam ve şanlı dünya tarafından iyi bilinen önceki denizciler gibi faal, çalışkan, padişaha sadık ve padişahın bir işaretiyle canını vermeye her an hazır kişiler olup önceki denizcilerin eserine sahip çıkacak, her yönden kendilerini seçkin kılacak yeteneğe tümüyle sahiptirler. Ancak bunların büyük bir kısmı denizciliğin gerektirdiği çeşitli tecrübeye ve günün silahlarını idare etme ve kullanmada yetenek ve donanma ihtiyacı duymaktadır²¹. Bu ihtiyacın giderilmesinin yolu ise barış zamanı yapılan tatbikatlardır. Osmanlı donanmasında bu ihmal edilen bir husustur. Mirliva Hoffner Paşa’dan önce Müşavir Paşa sıfatıyla Osmanlı donanmasında hizmet etmiş olan Sir Adolphus Slade de bu husustan yakınmaktaydı. “*Türkiye ve Kırım Harbi*” ismiyle Türkçe’ye tercüme edilen eserinde Adolphus Slade, henüz Osmanlı-Rus savaşının başlamadığı 1853 yılı başında; “...*Bu yıl müsait mevsimde donanmanın her sınıf gemilerinden bir filo Karadeniz’e çıkarılıp*

sularında gövde gösterisi yapması Yunanlıları hal ve hareketlerinde barış ve sağduyulu hareket etmeye zorlayacaktır. Konuyla ilgili sadrazamlık yazısı için bk. BOA.Y.A.HUS.215.19.1.

¹⁹ BOA.Y.PRK.ASK.48.53.1.

²⁰ BOA.Y.PRK.ASK.48.53.1.

²¹ Osmanlı deniz erlerinin denizcilik konusunda yaşamış olduğu tecrübesizliğin en büyük nedenlerinden birisi gelişmiş bir milli deniz ticaret filosunun olmayıştıydı. Sivil maksatlarla faaliyet gösteren bir deniz ticaret filosu Osmanlı donanması için yetişmiş insan kaynağı işlevi görebilirdi. Ayrıca denizcilik teknolojisi konusunda yaşanan küresel gelişmelerin ülkeye aktarımı için bir köprü işlevi üslenebilirdi. Deniz ticareti ile meşgul olan unsurlar genelde Rumlar olduğu ve Rum denizciler de 1821 Rum isyanıyla devlet nazarında gözden düştüğü için bu ihtiyaç kendini daha çok hissettirmekteydi. Devletin Türk unsuru kara ordusunda askerlik ve çiftçilik ya da hayvancılıkla temayüz etmişti. Donanma dergisinde Mustafa Suphi tarafından yazılmış olan bir makalede, savaş donanmasını ticaret donanmasından ayırmanın mümkün olmadığını bunların birbirinden doğduğunu belirttikten sonra savaş donanması askerlerinin deniz işlerinde bulunmuş kişilerden seçilmesi gerektiği belirtilir. Ona göre “...*(İngiltere,Fransa ve Almanya’nın) ticaretlerindeki feyz ve bereket , kuvve-yi harbiye-i bahriyelerinin keyfiyet ve kemmiyetiyle mütenasiptir...*” (bk. Mustafa Suphi, “Ticaret ve Harb Donanmaları”, **Donanma Mecmuası**, Sene 10, Sayı 457.)

talimler yapılıyorsa çok faydalı olacaktır...” der. Sir Adalpus Slade, buna gerekçe olarak donanmadaki erlerin yarısının memleketten yeni gelmiş acemiler olduğunu, öteki yarısının ise bu acemilerden daha iyi olmadığını ileri sürmektedir²².

Raporda, donanmadaki kumandanların ve personelin görevi ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır. Bahse konu kumandanlar gemilerin sevk ve idaresinden sorumlu olan gemi kumandanlarıdır. Sahip oldukları yetkiler ve savaşın içinde gemi ve personel üzerinde ifa ettikleri görevin önemi dolayısıyla onlara ayrıca değinme ihtiyacı duyulmuştur. Donanmada görev yapan bir kumandanının görevlerinden birisi gemideki mevcut personeli oluşturan subay ve askerleri savaş zamanında geçerli olan donanma kurallarına göre özel yerlerine tayin ve taksim ederek hepsini görevini ifaya hazır hale getirmektir. Bunun yolu ise eğitimden geçer. Bu yüzden o, herhangi bir çatışma başlamadan önce subay ve askerlerde göreve karşı yatkınlık oluşturmak maksadıyla onları daima talim ve öğrenim ile meşgul etmek zorundadır. Kumandanlar, gemilerdeki ana silah, top ve torpido olduğu için özellikle bunların eğitimi sırasında topçuluk biliminin gereklerine göre hareket edecekler ve tehlike oluşturacak hususlardan kaçınacaklardır. Osmanlı donanmasında görev yapan subayların büyük kısmı alaylıdır²³. Bu da verilecek eğitim ve yapılacak tatbikatları daha önemli hale getirmektedir.

Donanma kumandanlarının bir görevi de gemi ve personelin temizliğidir. Toplu yaşamdan kaynaklanan risklere bağlı olarak kolera, tifüs ya da ateşli humma gibi salgın hastalıkların gemilerde hızla yayıldığı düşünülecek olursa bu görevin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Hoffner Paşa'ya göre kumandan olan kişi bir yandan geminin temizliğine dikkat ederek onun temiz ve parlak olmasını sağlarken diğer yandan gemideki personelin yabancılara karşı pejmürde ve perişan bir halde görünmemesine son derece dikkat ve ihtimam göstermelidir. Savaş gemilerinin devleti temsil eden yönü dikkate alınarak bu düzenleme ile devletin itibarı ve ciddiyeti korunmak istenmiştir.

Donanmada kumandan mevkiinde bulunan subayların, gemilerin disiplin ve işleyişiyle ilgili sorumlulukları bulunmaktadır. Buna göre her kumandan gece ve gündüz nöbet ve vardiye hususuna çok önem verecek, vazifesini yerine getirirken kusur ya da ihmal gösterenler hakkında askeri kanunlara göre derhal lazım gelen cezayı tayin edecektir. Kumandan, meydana gelen olayları şahitleriyle birlikte donanma yönetimine daha sonra bildirecektir. O, disiplini korumak amacıyla askerleri gece ve gündüz dışarı çıkarmayacak, toplu halde bulunduracak ve gece gündüz tetikte bulunacaktır. Düşmanın durumuna dair kendisine merkezden gönderilecek bilgi ile yetinmeyerek mümkün olduğu kadar düşmanın durumu hakkında bilgi edinmeye çalışacaktır²⁴.

Ona göre amiralinden en düşük rütbeli subayına kadar bütün personel, donanma gemilerinin en önemli ve asli unsurudur. Donanma literatüründe “*Gemiler değil insanlar savaşır.*” şeklindeki deyim bir donanma için personel unsurunun önemine dikkat çekmektedir. Personelin eğitim düzeyi, disiplini, ikmal ve iaşesi, ücretleri, inanç, şevk, cesaret ya da moral ve motivasyonu donanmanın savaş gücüne doğrudan tesiri vardır. Bu yüzden bir donanma yönetimi için büyük ve güçlü savaş gemilerine sahip olmaktan daha önemli olan husus, bunları kullanacak nitelikli personele sahip olmaktır. Bu personeli yetiştirmek gemileri inşa etmekten daha zor ve masraflıdır²⁵.

²² Selman Soydemir **age.**, s. 39.

²³Subay sayısı donanmanın büyüklüğü düşünüldüğünde görece yüksektir. 20. yy. başlarında toplam 1983 subay bulunmaktayken aynı dönemde Osmanlı donanmasından iki kat büyüklüğe sahip olan İtalyan donanmasında 986 subay vardı. (Ayrıntılı bilgi için bk. Anıl Uzun, **Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Donanmasının İtilâf Donanmalarıyla Karşılaştırılması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2020, s. 31.)

²⁴ BOA.Y.MTV.64.65.1.

²⁵ BOA.Y.MTV.64.65.1.

Bu gerçekten hareketle, Hoffner Paşa'ya göre donanma personelinin en öncelikli ve önemli görevi, padişaha doğruluk ve bağlılıkla hizmet etmektir. Çünkü padişah donanmanın da kumandanıdır. Donanma kumandanı emri altındaki subayları ve askerleri daima padişaha karşı sadakat ve bağlılıkla hizmet etmeye sevk ederek onları yiğitlik göstermeleri ya da güzel hizmet etmelerine dikkat ve özen gösterecektir. Bunun yanında emri altında bulunan savaş gemilerinin deniz savaş kurallarına göre yol almalarına bekleme ya da durma halinde ise filolar oluşturarak harb düzeninde olmaya dikkat edeceklerdir. Hoffner Paşa bu noktada Osmanlı donanma subayı ve erlerinin eğitim ve tecrübe eksiği dışında hiçbir olumsuz yönden bahsetmez. Bilakis onların gayret ve göreve bağlılığını takdir eder. Aynı hususu Kırım Savaşı sırasında Osmanlı donanmasında Müşavir Paşa sıfatıyla hizmet veren Sir Adalpus Slade de belirtir. Nitekim, *Türkiye ve Kırım Harbi* isimli eserinde Türk deniz erlerinin güvertelerde serili yataklarda yattıkları halde, geceleyin silah basına borusu çalınca 5 dakika içinde yataklarından fırlayıp topları doldurmuş oldukları halde atese hazır vaziyette beklediklerini belirtmektedir. Boğaz istihkamları erlerinin de bu iste aynı çabukluğu gösterdiklerini, bunu da bizzat kendisinin gördüğünü ifade etmektedir²⁶. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sırasında Osmanlı donanmasına verdiği hizmetle bilinen Hobart Paşa'nın (Hobart- Hampden Augustus Charles) Türk deniz erlerinden bahsederken; "*Türkler, her zaman olduğu gibi aslan gibi cesur ve kuzu gibi itaatkar. Muhteşem bir orduları ve birinci sınıf bir Avrupa devletinin bile haklı olarak övünebileceği bir donanmaları var*" demesi bu hususu teyid etmektedir²⁷.

Mirliva Hoffner Paşa'ya göre subay ve erlerin silah idaresi ve kullanımındaki eğitimleri topçuluk bilimi açısından eksiktir. Verilen eğitimden maksat personeli savaşa hazırlamak olduğu halde mevcut eğitim buna uygun değildir. Eğitimin savaş haline göre ve hareketin savaşta alacağı şekle göre verilmesi gerekir. Oysa bu duruma Osmanlı donanmasında tesadüf edilmediği gibi toplar bu amaçla kullanılmamıştır²⁸.

Mirliva Hofner Paşa'ya göre Osmanlı donanmasında tecrübeli topçu subayı yeterli miktarda yoktur. Bu sorunun çözümü için bu subayların ya özel olarak ülke içinde yetiştirilmesi ya da gemilere tayin edilmesi, şayet bu mümkün olmazsa yetenekli birkaç subayın Osmanlı Devleti ile dostlane ilişkilere sahip olan Almanya'ya gönderilmesi gerekir. Alman eğitim filosuna ve topçu gemisine eğitim görmek için gönderilmesi ona göre bir çözüm yoludur. Mevcut Osmanlı donanmasının kesin olarak ihtiyaç duyduğu, "*seriü'l-mermi*" topların idare ve imalini ve bu topların sahip olduğu faydayı görmek için bir iki tane fen bilgisine sahip subayın Krup fabrikasına gönderilmesini uygun görür²⁹.

Hoffner Paşa'nın gözlemlerine göre donanma içinde torpidolar³⁰ hariç olmak üzere savaş vasıtalarının neredeyse tamamı eski usul üzere imal edilmiş olup, zamanın yeni savaş silahlarına göre pek aşağı bir halde bulunmaktadır. Metruk halde bulunan bu silahların bile kullanılamayışı personelin yetenek ve donanımının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır³¹.

²⁶ Selman Soydemir, *age.* s. 39.

²⁷ Selman Soydemir, *age.* s. 94.

²⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

²⁹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

³⁰ Torpido ana silahı torpil olan hızlı ve küçük tonajlı bir savaş gemisidir. (bk. Metin Karayazgan, *age.* , s. 123.)

³¹ Hoffner Paşa'nın bahsettiği yetenek ve donanımın zayıflayıp geri kalmasında ticari denizciliğin gelişmemesi yanında Osmanlı Devleti'nin coğrafi olarak denizlere komşu olsa bile karasal niteliklerinin ağır basması bir neden olarak ileri sürülebilir. Buna göre devletin ticaret yolları üzerindeki konumu, onun deniz ticaretinden daha çok kara ticaretine yönelmesini teşvik etmekteydi. Devlete yönelik askeri tehditlerin Safevi, Memluk ya da Bizans gibi karadan gelmesi onda karasal reflekslerin gelişmesine neden olmuştu.

Mirliva Hoffner Paşa'ya göre personelin donanım eksikliği donanmanın zayıflığını artıran bir husustur. Günün savaş araçları makine ve torpido donanımlarıyla birlikte zırhlılar 1864-1875 senelerinin savaş araçlarıyla neredeyse hiç kıyas edilemeyecek derecede değişmiş ve yenilenmiştir. Bunların amaçlanan tesir gücüne kavuşması, birçok zaman; “*talim ve tecrübe ile iktisab-ı melekât-ı tamme eylemeye*” ve *her tür silaha ait “muktedir memurlar”* yetiştirilmesiyle mümkündür. Bu gerçekten anlaşılıyor ki barış zamanı eğitim ve donanma faaliyeti ile zaman geçirmek yerine sadece bilimsel ve fenni teorilerle yetinen bir devlet donanması, gelecekte yaşanacak bir savaşta beklenen hizmeti veremez. Bu yüzden asker yetiştirmek için yegane usul, barış zamanını “*talim ve tecrübe-i mütemadi*” ile geçirmektir³². II. Abdülhamit döneminin yabancı askeri danışmanlarından olan Henry Woods Paşa da 18 Aralık 1890 tarihli raporunda torpido bilimini öğrenen subay ve erlerin maharet kazanmalarının yolunun teorik eğitimden sonra denizde tatbikat yapmak olduğunu bildirmekteydi³³. Bunun için İzmit tersanesinde bir tane torpido tecrübe ve uygulama istasyonu inşa edilerek istimbotların³⁴ sırayla İzmit körfezinde tatbikat yapmalarını öneriyordu³⁵. Hoffner Paşa'ya göre de en az üç gemiden oluşan bir eğitim filosu oluşturularak senede üç ay savaş teşkilatı manevraları yapılmalıdır. Bunun için büyük masraf yapmak yerine küçük boyutlarda iki geminin özel olarak tahsis edilmesi eğer bunların tahsisi masraflı olacaksa görev yerinde bulunan gemilerden bir filo teşkil olunarak bu gibi manevraların yapılması mümkündür³⁶.

Topçuluk ve topçuların eğitimi kadar torpido personelinin eğitimi de önemli bir husustur. Bunların eğitimi için torpidobotlardan bazıları ayrılarak torpido subay ve erlerinin bir sene sürekli eğitim yapmalarına tahsis edilmelidir. Bu torpidobotlardan

Coğrafi konumun bir milletin geleceğine olan etkisini görmek için İngiltere önemli bir örnek teşkil eder. Bir ada ülkesi olan İngiltere var olmak için denizcilikte gelişmek zorundaydı. Esasen kıta Avrupasından ve diğer yönlerden gelen gelen tehditler deniz üzerinden İngiltere'ye yöneliyordu. Bu yüzden deniz ticaretine ve güçlü bir donanmaya yatırım yapmak zorunda kaldılar. Öyle ki İngiliz kara ordusu kraliyet donanmasına kıyasla daha az önemli ve ona bağlı bir dereceye geldi. İngilizler ülkelerinin güvenlik ve refahının daima deniz ticaretinde ve bunu koruyacak güçlü bir donanmaya sahip olmakla mümkün olacağını anlamıştı. Kesin savaşları kazanmadaki şöhretine rağmen Amiral Horatio Nelson bile ticareti savunmayı kraliyet donanmasının temel gerekçesi olarak kabul etmekteydi. Kaptanlarından birine hitaben; “*Ben ticaretimizi korumayı yerine getirebilecek en temel hizmet kabul ediyorum*”. Dediği rivayet edilir. Epey uzunca bir süre gerek hacim ve gerekse miktar olarak İngiliz ticaretinin %92'si deniz yoluyla yürütüldü. Foreign Policy'den A.T.Keraney'e göre İngiltere sıralama olarak Kanada ve ABD'den sonra uluslararası ticarete ve dünya ekonomisine en bağlı üçüncü ülkedir. Uluslararası deniz ticareti İngiliz donanmasına bir yandan ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü sağladı bir yandan da ihtiyaç duyduğu finansal kaynaklara erişim imkânı sundu. (Ayrıntılı bilgi için bk.Geoffrey Till, “Great Britain Gambles With the Royal Navy”, **Naval War College Review**, Vol.63, No 1, Winter 2010, p. 35.)

³² BOA.Y.MTV.64.65.1.

³³ Amerika Birleşik Devletleri'nde Temmuz 1905 tarihinde yayınlanmış olan bir makaleye göre modern savaş gemileri sadece tümüyle eğitilmiş personel tarafından verimli bir şekilde kullanılabilirdi. Savaş için inşa edilmeli, silahlandırılmalı ve savaş öncesi barış zamanında personel tarafından tatbikatlar yapılmalıdır. Çünkü savaş çıktıktan sonra personeli eğitmeye başlamanın bir faydası olmadığı gibi tatbikatsız biçimde savaşa giren savaş gemilerinden verim almak neredeyse imkansızdı. Aynı yazıda Alman donanma personelinin sürekli eğitim ve sürekli tatbikatla zaman geçirmeleri takdire şayan bulunmaktadır. (bk.Captain William H.Behler, “The Needs of the Navy, **The Annals of The American Academy of Political And Social Science**, Vol. 26, July 1905, p. 164)

³⁴ İstimbot, buhar makinesiyle işleyen filika büyüklüğünde küçük teknedir. (bk. Metin Karayazgan, **Denizci Sözlüğü (Gemici Dili)**, Karşıyaka 1981, s. 61.)

³⁵ Selman Soydemir, **age**, s. 114.

³⁶ BOA.Y.MTV.64.65.1.

bulunan armaların³⁷ sökülmesi direklerin sade hale getirilmesi bunların savaş gemisi malzemesi olarak kabul edilmesi nedeniyle faydalı olacaktır. Arma ve direkleri donatılmış eğitim gemileri Tersane-i Âmireye fazla masraf yükleyecektir.³⁸

Donanma personelinin ücretlerinin zamanında ve tam olarak ödenmesi Hoffner Paşa'nın raporunda üzerinde önemle durduğu bir husustur. Ücretin geç ya da eksik ödenmesi personelin zor durumda kalmasına neden olduğu gibi şevk ve heyecanına da zarar veren bir husustu. Ücretin ödenmemesi yüzünden personelin firar etmesi ya da gemide isyan çıkarması donanma tarihinde eşine sıkça rastlanan bir husustu. Bu yüzden donanma personeli için gerekli olan ücretin havalenameleri Biga Sancağı emvali üzerine verilmiş olduğu için bu ücret zamanında tahsil edilecek ve personele zaruret çektirilmeyecektir³⁹.

Mirliva Hoffner Paşa'nın üzerinde durduğu bir diğer konu ise donanma malzemelerinin sağlam olarak teslim alınması ve iyi kullanılmasına özen gösterilmesidir. Raporunun bir yerinde yer alan; *“sefayin-i şahanenin âlât ve edevatı saye-i şahanedede müceddeden yapıldığı cihetle bunları bil-tecrübe hüsn-i istimale sarf-ı ikdamat olunacaktır”*. ibaresi, kullanılan malzemelerin rastgele ya da tecrübe edilmeden alındığı ve özensiz ya da gelişigüzel kullanıldığı ihtimalini akla getirmektedir. Bu hüküm özensizlik ve dikkatsizliğin sebep olduğu israfi önlemeye yöneliktir.

2. Osmanlı-Rus Donanmasının Mukayesesi

Çar Büyük Petro (1682-1725) tarafından kurulan Rus donanması, raporun kaleme alındığı 1892 yılında Osmanlı Devleti'ne tehdit oluşturan unsurlardan en önemlisiydi⁴⁰. Fransa, İngiltere ve Yunanistan gibi devletlerin de donanması olmakla birlikte Osmanlı Devleti'nin tehdit algılamasında bunlar daha sonraki sırada yer alıyordu. Rusya'nın en büyük donanma kurumları, Nava Nehri mansabında bulunan Finlandiya Körfezi'nin sonunda bulunuyordu. Devletin başkenti olan St. Petersburg şehri aynı zamanda Rusya'nın en büyük tersanesine de ev sahipliği yapıyordu⁴¹. Kronştad deniz üssü yine bu bölgede bulunuyordu. Rus donanması Baltık Filosu, Atlas Okyanusu filosu ve Karadeniz filosu gibi filolara ayrılmıştı. Osmanlı Devleti'ni daha çok ilgilendiren Karadeniz filusunun en önemli üsleri ise Sivastopol, Nikoloyef, Uçakof, Kerç ve Batum şehirlerinde bulunmaktaydı. Bu limanlarda torpido bölükleri ile istihkam ve kömür depoları mevcuttu. Rus donanmasının sarf ettiği kömür Rusya'da imal edilmekteydi. 1853-1856 Kırım

³⁷ Arma, bir savaş gemisinin silahlarına verilen isim anlamına geldiği gibi geminin hareket etmesi için gerekli olan seren, halat, ip ve yelken takımı gibi gereçlerin tümü anlamına da gelmektedir. Burada birinci anlamda kullanılmıştır. (bk. Metin Karayazgan, *age.*, s. 7.)

³⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

³⁹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁴⁰ Rusya'nın denizcilik tutkusu Çar Büyük Petro'nun (1682-1725) Karadeniz'e erişim imkânı kazanmak için Azak'taki Osmanlı kalesini ele geçirme seferine çıktığı 1695-1696'da başladı. Bununla birlikte onun için asıl mesele Baltık Denizi'ne erişim imkanı temin etmektir. İsveçlilerden İngria'yı aldıktan sonra 1703 yılında Neva Nehri'nin ağzında St.Petersburg adıyla yeni bir başkent kurdu. Niyeti emperyal bir Amsterdam oluşturmaktı. Rusya'nın Baltık ve Pasifik bölgesine genişlemek için attığı adımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bk.Michael North, “From The Baltic to The Pacific: Trade, Shipping and Exploration On The Shores”, **Re-Mapping Centre and Periphery**, Editors: Tessa Hauswedell, Axel Körner and Ulrich Tiedau,UCL Press, p. 64.)

⁴¹ St.Petersburg şehri, bu özelliğini Bolşevik Devrimi'nden sonra kurulan Sovyetler Birliği döneminde de muhafaza etmişti. Dolayısıyla Sovyetler Birliği'nin gemi yapım kapasitesinin neredeyse %50'si St.Petersburg'da kurulmuştu. İkinci büyük tersane olan Yantar Tersanesi yine St.Petersburg'a nispeten yakın bir mevkide bulunan Kaliningrad bölgesinde bulunuyordu. 2015 yılında St.Petersburg'da bulunan iki konteynır limanı, Rus konteynır trafiğinin %52'sini içine alıyordu. Ayrıntılı bilgi için bk. Martin Murphy and Gary Schaub, “Sea Of Peace or Sea Of War”, **Naval War College Review**, Vol 71, No 2, Spring 2018, pp.122-148.)

Savaşı sırasında Sivastopol Tersanesi tahrip edilmişse de 1870'lerde burası yeniden toparlanmıştı. Paris'te yayınlanan Löpoti Journal Gazetesi'nin 26 Temmuz 1875 tarihli sayısına göre Sivastopol Tersanesi kendi küllerinden doğup Karadeniz'de öyle bir tersane haline gelmişti ki artık Osmanlı Devleti'nin Rus donanması ile savaşmayı düşünmesi mümkün değildi⁴². Esasen 1853'te Amiral Nahimov idaresindeki Rus donanması Sinop'ta demirli bulunan Osmanlı donanmasını yaktığı zaman Sivastopol'dan gelmiştir.

Daha 1875 yılında, Rusya'nın genel olarak 2614 adet tüccar gemisi, 500,000 tonilatoluk vapuru, sahillerini ve ticaretini korumak için 3 filosu bulunmaktaydı. Keresteden imal edilmiş ya da eski usulde inşa olunmuş gemiler istisna tutulacak olursa Rusya'nın bir savaş anında kullanabileceği gemi sayısı ve gemi türleri şu şekildeydi;

- 11 Filo zırhlısı
- 9 Sahil muhafaza zırhlısı
- 12 Adet birinci sınıf top çeken gemisi
- 7 Kruvazör
- 2 Topçeken kruvazör
- 8 Birinci sınıf kruvazör
- 17 İkinci sınıf kruvazör
- 2 Torpilli kruvazör
- 3 Birinci sınıf avizo
- 9 Alelade top çeken gemisi
- 24 Büyük torpido gemisi
- 28 Birinci sınıf torpido gemisi
- 63 İkinci sınıf torpido gemisi⁴³

Bu listeye Karadeniz filosunda yer alan gemiler de dahildir. Dikkat çekici olan husus ise ilk torpil kullanan gemi Kırım Savaşı'nda ortaya çıkmasına rağmen Rusya'nın 100'den fazla torpido gemisi inşa ederek hızlı bir şekilde donanmasını bu yeni gelişmeye uygun hale getirmiş olmasıdır. Ayrıca çok sayıda tüccar gemisi de vardır ki bunlar Rus donanması için yetişmiş işgücü havuzu oluşturmaktaydı. Üstelik muhtemel bir savaşta bu tüccar gemileri korsanlık yaparak donanma gemilerinin işini kolaylaştırmaktaydı.

Personel yönünden Rus donanması çok sayıda subaydan oluşmaktadır. Bu subayların bir kısmı gemi subayı bir kısmı topçu subayı, bir kısmı inşaat subayı bir kısmı da makine ve mimar subayıdır. 1875 yılında Rusya donanmasında 99 amiral ve ferik, 1850 gemi subayı, 257 küçük subay, 96 topçu subayı, 111 inşaat subayı, 380 makine subayı, 37 mimar subay, 203 bahriye ve isihdam dairesi subayı, 517 mülkiye memuru ve 279 doktor görev yapmaktadır. Görev yapan er sayısı ise 27,000 kişi olup donanma hizmetinde görev süresi 10 senedir. Rus çarının küçük kardeşi olan Grandük Aleksî, Rus donanmanın baş amirali yani kaptanıderyasıdır⁴⁴.

Diğer filolar bir kenara bırakılacak olursa özelde Rusya'nın Karadeniz filosu belli başlı 7 zırhlıdan oluşmaktadır ki bunların 4'ü birinci sınıf zırhlılardandır. Küçük kruvazörler⁴⁵, zırhsız vapurlar, birkaç torpido gemisi yanında Flot ve Delonter isimli nakliye gemilerinden oluşmaktadır⁴⁶. 18 Mayıs 1893'te çıkan Korspondanis Yunik

⁴² Paris'te neşrolunan Löpot Journal Gazetesi'nin 24 Temmuz 1291 (26 Temmuz 1875) tarihli nüshasında yer alan Rusya Bahriyesi başlıklı makalenin tercümesi için bk. BOA.Y.PRK.TKM.21.44.1.

⁴³ BOA.Y.PRK.TKM.21.44.1.

⁴⁴ BOA.Y.PRK.TKM.21.44.1.

⁴⁵ Kruvazör, açık denizde devriye gezmek, bir filo ya da donanma konvoyuna keşif hizmeti sunmak, hat gezilerini düşman saldırılarına karşı korumakla görevli olan toplarla donatılmış hızlı bir savaş gemisidir. (bk. Metin Karayazgan, **age.**, s. 82.)

⁴⁶ BOA.Y.A.HUS.257.117.2.

Gazetesi'nin bir haberine göre 1826 savaşı sonrasında Rusya'nın Karadeniz filosu; 2 zırhlı, 6 uskurlu⁴⁷ korvet⁴⁸, 2 bot ve 2 yelkenli gemi yanında 117 toptan oluşuyordu. Yani 1826 yılından 1893 yılına kadar, gemi sayısı yönünden 3 kat artmıştı. Sahillerin korunması için kullanılan 2 adet zırhlıdan başka yeni usul üzere 5 adet daha zırhlı kuleli vapur mevcuttur. Altıncı bir zırhlı henüz inşa halindedir⁴⁹.

Osmanlı donanması ise, 1826 Navarin Baskını'ndan sonra eski gücünü geri döndürülemez biçimde kaybetmişti. II. Mahmut (1808-1839) döneminde önemi kavranan buhar teknolojisi yerli üretim yoluyla elde edilmek isteniyordu. Bunun için Amerikalı uzmanlar ülkeye davet edilmişti. 1830-1839 arasında Henry Eckford ve Forster Rhodes gibi bu uzmanlar birçok gemi inşasında görev aldılar. Özellikle Haliç Tersanesinin teknolojik alt yapısını güçlendirdiler⁵⁰. II.Mahmut'tan sonra tahta çıkan Sultan Abdülmecit (1839-1861) döneminde Bahriye Meclisi ile Bahriye Müsteşarlığının yerine Tersane-i Amire Nezareti kuruldu. Bahriye ve Kalyonlar Ruznamçeliği kaldırılıp bunun yerine Asakir-i Bahriye Yoklama Odası açıldı⁵¹. Buna rağmen çeşitli zorluklarla meydana getirilen yeni Osmanlı donanması ise 1853'te Sinop Limanı'nda yakıldı. Bu olumsuzluklara bir de donanma teknolojisinin büyük ölçüde değişmesi ve kalyonların yerini buhar gücüyle hareket eden vapurların alması eklenince donanma kendini karmaşık bir sürecin içinde buldu⁵². Yeniden yapılandırılması için yurt dışından gemiler satın alınması ve yabancı donanma uzmanlarının Osmanlı donanmasında daha çok istihdam edilmesi yoluna gidildiyse de donanmayı var eden eski iklim ve eski eko sistem çoktan kaybolmuştu⁵³. Vapur teknolojisi için gerekli bilimsel birikim olmadığı için donanmanın inşası ve donatımında teknoloji transferinin yapıldığı Avrupa'ya bağımlılık doğuran yeni

⁴⁷ Uskur pervane demektir. (bk. Metin Karayazgan, **age.**, s. 125.)

⁴⁸ Korvet, zamanımızda denizaltılara karşı özel olarak silahlandırılan ve konvoylara koruma hizmeti vermek için kullanılan küçük ve hafif savaş gemisi anlamına gelirken kalyonlu gemiler çağında fırkateynden daha küçük fakat aynı biçimde ve aynı yelken donanımına sahip savaş gemisi anlamına da gelmektedir. (bk. Metin Karayazgan, **age.**, s. 81.)

⁴⁹ BOA.Y.PRK.HR.17.16.1 .

⁵⁰ Ali Fuat Örenç, "Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harb Sanayi", **Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, Editör:Gültekin yıldız, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 136.

⁵¹ Ali Fuat Örenç, **agm.**, s. 138.

⁵² Donanmanın içiçe geçmiş yapısı gereği mevcudiyeti hızla genişletilemez veya hızla daraltılamaz. Beklenmedik değişkenler nedeniyle hedeflenen rakama ulaşmak hiç de kolay değildir. Örneğin ABD Savunma Bakanlığı 1996 yılında 325 gemiyi 2010 yılına kadar 295 gemiye düşürme kararı aldığı zaman başlangıçta sadece 30 gemi azaltmayı planlamış ancak 180 gemi azaltmak zorunda kalmıştı. 15 yıllık bir süre için her yıl 15 gemi inşa etmek mecburiyeti ortaya çıkmıştı. Güvenlik tehdidi ve siyasi iklim değişikçe gemilerin tasarımı, üretim teknolojisi, işgücünün vasıfları ve teslim süreleri de değişir. Donanmada gemi sayısının azaltılması ya da çoğaltılması karar vericilerin iradesinden daha ziyade alt yapıyla ilgilidir. Altyapı ise, modern anlamda savunma, donanma güçlerinin yönetimi için kaynak sağlama, donanma güçlerinin faaliyet gösterdiği tesisler,merkezi ve örgütlü lojistik, tekli olmayan eğitim, kişisel destek ve tıbbi hizmetleri kapsayan işlevsel ve örgütlü faaliyetler olarak tanımlanır. (Ayrıntılı bilgi için bk. Dan Strabe, "Infrastructure, Installations And The Future Of The Navy", **Naval War College Review**, Summer 1996, Vol 49, No 3, p.111.)

⁵³ Donanma bürokrasisi adına 2 rebiyülahir 1294 tarihinde yazılan bir dilekçede; "...donanmanın ıslahat ve tazminatına ait hidemat-ı mühimmenin taht-ı inzibat ve emniyette icraatına ihtimam olunmak üzere..." "bu babta mültezim olan ıslahatın ikmalıyla beraber terakkiyat-ı muntazaranın tesri'-i husulüne medar olmak üzere..." ifadelerini müteakip İngiliz subaylarından 2 nefer kaptan, 2 nefer çarkçı mühendisi ve bir nefer de hesap işlerinde yetenekli katibin istihdamı talep edilmişti. Buna göre yabancı uzmanların istihdam sebebi donanmanın ıslah ve tanzim edilmesi, beklenen ilerlemenin gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu ifade 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra devlet aklının donanmayı büsbütün bir kenara atmadığı ve onu geliştirme düşüncesi taşıdığı bir ispatıdır. Dilekçenin ayrıntıları için bk.BOA.HR.TH.23.16.1.

bir ilişki biçimi tesis edildi⁵⁴. Avrupa’da gelen uzmanların bazıları faydalı ve önemli hizmetlerde bulunmasına rağmen çoğu kaydadeğer bir katkı sunamadan ülkesine geri döndü. Uzman işgücü ve donanmadaki personelin istenen düzeyde yetiştirilememesine devletin içine düştüğü mali darboğazlar da eklenince donanma işleri iyice pahalı hale geldi.⁵⁵ Şehzadeliği döneminde donanma ve denizcilik konularıyla meşgul olan Sultan Abdülaziz (1861-1876) dönemindeki 10 yıllık bir süre içinde 13’ü büyük buharlı ve zırhlı olmak üzere İngiltere, Fransa ve İtalya’dan savaş gemileri satın alındı⁵⁶. 1875 yılında Osmanlı donanmasının savaş gemisi sayısı 106’ya ulaşmıştı⁵⁷. II. Abdülhamit (1876-1909) ise denizcilikle ilgili meseleleri yakından takip ederek yetkililerden raporlar istedi. Meclis-i Bahriye isimli kurumu Şura-yı Bahriye ismiyle yeniden yapılandırdı. 1880’de yeni bir Bahriye Kanunnamesi yayımlandı. 1890 yılından sonra ise Tersane-i Amire ve İtalyan Ansaldo firmasının ortaklaşa çalışmalarının sonucunda Haliç’te bulunan gemilerden Osmaniyeye ve Aziziye ile 1892 yılında Orhaniye ve Mahmudiye daha sonra da bütün korvet ve dubalar⁵⁸ yenilenmişti⁵⁹. Kendisinin bütün duyarlılığına rağmen tersanelere verilen siparişler uzuyor masraflar artıyordu. Örneğin 1879’da yapımına başlanan Heybetnüma⁶⁰ korveti ödeneksizlik yüzünden 11 yılda, Lütf-i Hümayun⁶¹ 12 yılda, Mecidiye ve Eser-i Terakki⁶² torpidobotları 3 yılda tamamlanabilmişti⁶³. Bu durum

⁵⁴ Osmanlı Devleti, 1860 yılından sonra faydası açıkça görülen zırhlı firkateynler imaline yönelmişti. Bunları üzeretecek teknolojik alt yapı, bilimsel bilgi ve yeşmiş işgücü zayıf olduğu için bunların İngiltere’de yaptırılmasına karar verildi. İngilterenin denizcilikte en ileri ülke olması onun tercih edilmesinin en önemli sebebiydi. 1862 yılında Mehmet Said isminde bir kişinin vasıtasıyla İngiltere’de bir adet firkateyn yaptırılmıştı. Bunun taksitlerinden bir tanesi Mısır gelirlerinden karşılanmıştı. Konuyla ilgili Mehmet Said tarafından 27 Rebiyülevvel 1279 (22 Eylül 1862) tarihli dilekçe için bk. BOA.HR.SFR.3.68.43.1.

⁵⁵ Nazır-ı Hazine-i Hassa ünvanını taşıyan Mahmut ismindeki bir saray görevlisinin 3 Mart 1303 (15 Mart 1887)) tarihinde kaleme almış olduğu bir raporda belirttiğine göre 4 adet korvet, 3 adet torpido ve istimbotla bir adet torpido geçerin Tersane-i Amirede inşası emredilmişken bunların toplam masrafı olan 190,000 kuruşun sadece 80,000 kuruşu tahsil edilebilmişti. 1887 yılında donanmanın intizam altında ve mükemmel şekilde bulundurulabilmesi için 1,220,000 sterline ihtiyaç vardı. Bu para olağanüstü koşullarda bile ancak 3 senede toplanabilecekti. Her bir sene 450,000 liranın toplanarak gönderilmesi gerekiyordu. 1887 senesinde bu 450,000 liranın 150,000 lirasının İstanbul emlak vergisinden, 100,000 lirasının ağnam vergisinden ve 200,000 lirasının aşar mallarından verilmesi önerilmişti. Emlak vergisinin büyük kısmı toplanamamıştı. Ülkede 1881 yılında kurulan Düyun-ı Umumiye idaresi devletin bu konuda seferber edebileceği kaynakları sınırlıyordu. (bk. BOA.Y.MTV. 25.67.1.)

⁵⁶ Şehzade Abdülaziz deniz gezilerinde kendine yaverlik eden Saikişadi gemisi kaptanı Binbaşı Vesim ile denizcilik sorunlarını tartışıyor ondan aldığı bilgiler ışığında donanma politikasını inşa ediyordu. Ayrıntılı bilgi için Behice Algül, **Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Donanmasında Modernleşme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2019, s. 56.

⁵⁷ Ali Fuat Örenç, **agm.** , s. 142

⁵⁸ Duba,köprü kurmak için ya da yük taşımak için kullanılan altı düz olan saç veya keresteden imal edilmiş deniz aracıdır. (bk. Metin Karayazgan, **age.** , s. 34.)

⁵⁹ Şakir Batmaz, II. **Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması, Basılmamış** Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2002, s. 44.

⁶⁰ Heybetnüma korveti Tersane-i Amirede inşa edildi.Yaklaşık 190 personel taşıma kapasitesi ile saatte 12 knots hız yapma yeteneğine sahipti. 1892’de makinesi 1894’te topları takıldı. Heybeliada’da istasyonier okul gemisi olarak hizmet verdi. 1911’de İstanbul’dan İzmit’e hurda ve bakır yüküyle giderken Yalova yakınında battı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.** , s. 108)

⁶¹ Lutf-ı Hümayun kruvazör sınıfı bir gemi olarak Tersane-i Âmirede inşa edildi.İstanbul’da istasyonier okul gemisi olarak hizmet verdikten sonra 1905’te silahları, makine ve direkleri söküldü. 1909 yılında sökülmek üzere satıldı. 1921’de söküm tamamlandı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.** , s. 110)

⁶² Mecidiye gemisi torpido istimbot türü bir gemiydi.Tersane-i Âmirede inşa edildi.Saatte 15 knots hız yapabiliyordu. 1902 yılında hizmet için elverişsiz olduğu anlaşılınca 1909’da hurdaya çıkarıldı. Eser-i Terakki ise 1899’da görev yeri olarak Selanik’te konuşlandırıldı.1902 yılında hizmet için elverişsiz olduğu anlaşılınca 1909’da ihaleyle hurdaya çıkarıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.** , s. 119.)

⁶³ Ali Fuat Örenç, **agm.** , s. 147.

II. Meşrutiyet (1908-1918) döneminde de sürmüştür⁶⁴. Hatırlanacağı üzere 1571 İnebahtı yenilgisinden sonra yeni gemiler 5 ayda inşa edilerek sefer zamanı denize indirilebilmişti. Ancak yüzyılların getirdiği büyük sorunlar yüzünden yüzlerce gemiyi inşa etmek bir yana, mevcut koşullar sadece iki firkateyni 18 yılda inşa edip denize indirmeden tezgahta çürütür hale gelmişti. Bu duruma düşülmesinde her alanda olduğu gibi denizcilik konusunda da Avrupa ve dünyada yaşanan gelişmelere ayak uydurulamaması önemli bir rol oynamıştır⁶⁵.

Bu durum yabancı devlet adamlarının da gözünden kaçmıyordu. Örneğin Hariciye Nezaretine 22 Şubat 1882 tarihinde Berlin büyükelçiliğinden gönderilen bir telgrafta; Baron Marschal'ın Türk büyükelçiye hitaben; “ *hükümet-i seniyyenin evvelki gibi mükemmel ve muntazam bir kuvve-i bahriyeye malik bulunmamasının kendisince mucib-i teessüf idüğünü...*” söylediği ifade edilmiştir⁶⁶. Baron Marschal'ın bildiği hususları Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca politikalar izleyen devlet ya da devlet adamlarının bilmemesi mümkün değildi.

Osmanlı donanma gemilerinin içinde bulunduğu durum, bazen dönemin Avrupa gazetelerine konu oluyordu. Bunlar elde ettikleri bilgiler yarımı ile Osmanlı donanması ve Rus donanmasını mukayese eden yazılar yayınlıyorlardı. Örneğin Paris'te çıkan Pari Gazetesi'nin 26 Mart 1876 tarihli nüshasında paylaştığı bir habere göre Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan gemiler yavaş hareket etmekte olup silahlandırılması mümkün değildi. En yenisi bulunan Mesudiye vapuru 1874 yılında inşa edilmişti. 1875 yılında havuzdan çıkarılmış olan Hamidiye vapurunun ise zırhı ile kazan makineleri henüz yerleştirilmemiştir. Ancak Rus çarı iç ıslahatla meşgul olduğu için yakın bir tarihte savaş yaşanması mümkün değildir⁶⁷. Korspondanis Yunik Gazetesi'nin 1893 yılına ait haberine göre ise İstanbul'daki Tersane-i Âmirede inşa edilen Hamidiye zırhlısı havuzdan çıkmadığı gibi çıksa bile hizmetinden yararlanılıp yararlanılamayacağı belli değildir. Osmanlı donanması gemilerinin türü ve cinsi yönünden Rusya donanmasından aşağı bir derecededir. Sofyada çıkan Tergovski Vesnik Gazetesi'nin 17 Mart 1895 tarihli haberine göre; “*çok zamandan beri Boğaziçi'nde istirahat eden ve ekseri kağıt üzerinde bulunan Osmanlı bahriyesi diğer donanmalarla birlikte ilk defa olarak çıkacaktır.*” deniliyordu. Haber, kuzey denizleri arasındaki kanalların açılışı sırasında icra olunacak şenliklere Osmanlı donanmasının katılmasıyla ilgiliydi⁶⁸. Bu haber Osmanlı donanmasına dair yurt dışındaki negatif algının bir yansıması bir tarafa yapılan ıslahat çalışmalarının amacın gerçekleşmesine yetmediğini de göstermekteydi.

⁶⁴ Aynı dönemlere denk gelen 1905 yıllarında ABD'de modern bir savaş gemisini tümüyle tamamlamak için neredeyse 4 yıla ihtiyaç vardı. Mürettebat ve gemi subaylarının gemiden en iyi verimi aldıklarını iddia edebilmeleri için 2 yıllık bir sürenin daha geçmesi gerekiyordu. Bu tarihte ABD donanması da tatbikat yapma ihtiyacı vardı. (bk. Captain William H. Beecher, *ibid*, p. 165.)

⁶⁵ Umur Tuncer, **Balkan Harbinin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991, s. 80.

⁶⁶ BOA.Y.PRK.HT.23.16.1.

⁶⁷ Paris'te çıkan Pari Gazetesi bu haberi Noyer Melbetbaris Blater Gazetesi'nin “*Karadeniz Donanması*” isimli başlığından alarak paylaşmıştır. Haber 14 Mart 1292 (26 Mart 1876) tarihli bir gazeteye ait de Osmanlı Devleti'nin bundan haberdar olması 3 Mart 1309 (15 Mart 1893) tarihine aittir. Habere göre 1878 senesine kadar Osmanlı donanması Rusya donanmasına üstün ise de bu tarihten beri Rus donanması savaş gemilerinin sayısını artırmıştır. Osmanlı Devleti ise mali araçlarının yokluğundan dolayı eski gemilerini tamir etmekle yetinmek zorunda kalmıştır. Gazetenin iddiasına göre Rus donanması İstanbul Boğazı'nı koruyan Krup toplarına rağmen İngiliz gemilerinden daha evvel Haliç-İstanbul'a gelebilecek durumdadır. Gazetenin ayrıntılı haberi için bk. BOA.Y.A.HUS.247.117.2.

⁶⁸ Tergovski Vesnik Gazetesi'nin 5 Mart 1311 (17 Mart 1895) tarihli haberinin tercümesi için bk. BOA.HR.SFR.4.346.56.2.

Buna rağmen donanmanın ıslahı için yurt içinden ve yurt dışından teşebbüsler devam etmekteydi. Donanma Cemiyeti'nin 1909 yıllarında kurulması bir tarafa 1910 yılında İtalya'da mukim bulunan Anselmo Armstrong Şirketi, Osmanlı Devleti'ne bir tane dilekçe göndermişti. Bu dilekçe, şirket mühendisi Nikrel tarafından imzalanmıştı. Mektupta Osmanlı Devleti'nin talep etmiş olduğu zırhlılardan bazılarının Tersane-i Âmirede inşası için gerekli olan inşaat heyeti ve bilimsel ya da teknolojik tecrübeyi Osmanlı Devleti'nin hizmetine sunmaya şirketçe hazır bulunduğu beyan ediliyordu. Güçlü ve tecrübeli işçilerden 2000 kadarının İtalya'daki şirket tersanesine götürülerek eğitilmesi, Tersane-i Âmirenin büyük gemiler inşasına uygun bir hale getirilmesi ve Osmanlı donanması için yeni tarz inşası için yeterli derecede bir "heyet-i fenniye" birkaç sene zarfında yetiştirilmesi teklif bulunmaktaydı⁶⁹. Ancak hükümet yaklaşmakta olan Trablusgarb Savaşı arifesinde hem İtalya ile arasındaki gerilimden hem de şirketin önerisini fazla inandırıcı bulmadığı için kabul etmemiştir.

Mirliva Hoffner Paşa'nın raporundan anlaşıldığı kadarıyla o üç ihtimale dayanan bir savaş senaryosu oluşturmuştur. Bu senaryodan birincisi kuzeyden Rusya ile savaş, ikincisi batıdan İngiltere veya Yunanistan ile savaş üçüncüsü ise kuzeyden Rusya ve batıdan bir Rusya müttefiki ile savaş. Hem İstanbul'un varlığı hem Karadeniz iskeleleriyle Boğaz arasında gidiş geliş yapan nakliye ve ticaret gemilerinin mevcudiyeti ve hem de Anadolu'nun kuzey tarafından toplanacak redif askerlerinin nakilleri için en kısa ve en uygun yolun Karadeniz yolu olması nedeniyle Rus donanmasının savaş ilanından sonra bu yolu kesmeye teşebbüs etmesi kuvvetle muhtemel görülmüştür.

Raporun bir kısmında Hoffner Paşa'nın verdiği Osmanlı donanması ve Rusya'nın Karadeniz donanması hakkında özet bilgiler bulunan tablolar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Osmanlı donanmasıyla ilgilidir. Osmanlı donanmasının raporun kaleme alındığı tarihteki durumu şu şekildedir;

Gemi İsmi	İnşa Tarihleri	Tonilato Cinsinden Ağırlıkları	Makine-Beygir Güçleri	Hızları	Milimetre Cinsinden Zırh Kalınlıkları	Çelik Güverteleri
Hamidiye Firkateyni	5 188	6700	680	13	178-221	13
Mesudiye Firkateyni ⁷⁰	4 187	9120	743	13	254-305	13
Asar-ı Tevfik Firkateyni	8 186	4687	356	13	152-203	0
Osmaniye Firkateyni ⁷¹	4 186	6400	373	12	25-133	0
Aziziye Firkateyni ⁷²	4 186	6400	373	12	25-133	0
Orhaniye	186	6400	373	12	27-133	0

⁶⁹ Sadazamlık makamına 12-13 Mart 1910 tarihinde Anselmo Armstrong Anonim Şirketi Mühendisi Nikrel imzasıyla takdim edilen dilekçenin tam metin tercümesi için bk. BOA.HRT.TO.539.72.1.

⁷⁰ Mesudiye zırhlı gemisi Londra'da inşa edildi. 1891-1893'te tersane-i amirede tarafından yeniden donatıldı. 1898-1903 yıllarında ise Anselmo tarafından Cenova'da yeniden donatıldı. 1914 yılında Erenköy yakınında İngiliz denizaltısı E 11 tarafından batırıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, *age.*, s. 82)

⁷¹ Zırhlı firkateyn olan Osmaniye gemisi Londra'da inşa edildi. Mürettebatı 1865'te 26 subay ve 335 gemiciydi. 1878'de İstanbul'da yan yattı, 1894'te Tersane-i Amire ve Anselmo firması tarafından yeniden donatıldı. 1908'de İstanbul'a çekildi, 1923'te sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, *age.*, s. 77)

⁷² 1900 yılında Kasımpaşada kışla gemisi olarak kullanıldı. 1923'te sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, *age.*, s. 77)

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PASA VE RAPORU**

Firkateyni ⁷³	5		5				
Mahmudye Firkateyni ⁷⁴	4	186	6400	373	12	127-133	0
Feth-i Bülend Korveti ⁷⁵	9	186	2806	325	13	15-229	13
Mukadime-i Hayr Korveti ⁷⁶	2	187	2806	300	13	127-152	13
Muin-i Zafer Korveti ⁷⁷	9	186	2400	220	12	127-152	38
Avnillah Korveti ⁷⁸	9	186	2400	220	12	114-152	38
Necm-i Şevket Korveti	8	186	2080	190	12	114-152	0
Asar-ı Şevket Korveti ⁷⁹	8	186	2080	175	12	114-152	0
İclaliye Korveti ⁸⁰	0	187	2266	180	12	114-152	13
Hıfz-ı Rahman Korveti	8	186	2540	200	12	114-152	0

Yukarıdaki tabloda, Osmanlı donanmasında görev yapan korvet ve firkateyn türü çeşitli gemiler ile bunların özellikleri paylaşılmıştır. Bunlar Osmanlı donanmasının Adalar Denizi ve Akdeniz’de görev yapan ana muharebe gemileridir. Sayısal olarak bakıldığında Rusya’nın Karadeniz filosundan daha fazla görünmesine rağmen nitelik

⁷³ 1878 yılında İstanbul’da yan yattı. 1894’te Tersane-i Amire-Ansaldo tarafından yeniden donatıldı. 1908’de İstanbul’a çekildi. 1913 yılında sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 77.)

⁷⁴ 1897 yılında Çanakkalede yan yattı. 1908’de İstanbul’a çekildi. Kasımpaşada kışla gemisi olarak bir süre hizmet verdikten sonra 1913 yılında sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 77.)

⁷⁵ Londra’da inşa edilen bu gemi 1878’de İstanbul’da yan yattı. 1890’da Tersane-i Amire tarafından yeniden donatıldı. 1898’de bütün topları söküldü. 1910 yılında Selanikte istasyonier olarak görev yaptı. Yunan torpidobotu NF 11 tarafından Selanikte batırıldı. 1913’te gemi enkazı söküldü. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 91.)

⁷⁶ İnşa edildikten sonra 1878’de İstanbul’da yan yattı. 1898’de İstanbul’da istasyonier gemisi 1914 yılında kışla gemisi olarak hizmet verdi. 1923 yılında İzmit’te söküme tabi tutuldu. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 92.)

⁷⁷ 1910’da İzmit’te istasyonier gemisi 1913 yılında İstanbul’da torpido eğitim gemisi, 1920’de İzmit’te kışla gemisi, 1928 yılında Erdek’te denizaltılar için depo gemisi olarak hizmet verdikten sonra 1934 yılında Erdek’te söküme başlandı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 90.)

⁷⁸ 1910 yılında Beyrutta istasyonier gemisi olarak hizmet verdi. 1912 yılında Beyrutta bulunan İtalyan kruvazörü Garibaldi’nin top atışıyla batırıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 90.)

⁷⁹ Asar-ı Şevket Mısır hükümeti tarafından Kahire olarak Fransada inşa ettirildi. 1868’de Osmanlı donanmasına devredildi. 1878’de yan yattı. 1890-1892’de Tersane-i Âmire tarafından yeniden donatılarak kazanları değiştirildi. 1909’da sökülmesi önerildi. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 89.)

⁸⁰ Mısır hükümetince inşa ettirildiyse de 1868’de Osmanlı donanmasına devredildi. 1879’da İstanbul’da yan yattı. 1891’de Tersane-i Âmire tarafından donatıldı. 1904 yılında donanmada rezerve iken 1913’te yüzere batarya olarak hizmet verdi. 1914 yılında Heybeliada Deniz Mektebi için kışla gemisiydi. 1919 yılında Kasımpaşada istasyonier okul gemisi iken 1928 yılında Gölcük’te sökülme üzere satıldı. (bk. Ahmet Gülerüz-Bernd Langensiepen, **age.**, s. 92)

yönünden ondan daha geridedir. Gemilerin inşa tarihleri, sahip oldukları silahların çap ve menzili ile süratleri Rus donanmasından geridir.

Aşağıda Rusya'nın Karadeniz filosunda görev yapan gemilerden belli başlıları ve özellikleri verilmiştir;

Gemi İsmi	İnşa Tarihleri	Tonilato Cinsinden Ağırlıkları	Makine-Beygir Güçleri	Hızları	Milimetre Cinsinden Zırh Kalınlıkları	Çelik Güverteleri
Divey Yanasar Alpostolof	1890	8180	11,500	17	254-356	76
Yorgi Yabye Donuzes	1892	10,180	15,000	16	300-400	76
İkinci Katerina	1886	10,800	11,000	15	356-457	76
Sinop	1887	10,800	12,750	17	356-457	76
Çeşme	1886	10,800	11,000	15	356-457	76

Bu verilere göre Osmanlı donanmasındaki gemilerden hiçbirisi gerek saldırı yönünden gerek kendini savunma yönünden ve gerekse de Rus savaş gemisine karşı üstünlük sağlama yönünden Rus donanma gemilerine eş değer gemiler değildir. İnşaat yönünden Rus gemilerinin tamamı son teknolojik usullere göre inşa edilmiş iyi ve sağlam gemiler olduğu halde Osmanlı donanma gemileri 1864-1875 seneleri arasında inşa edilmiş olduğu için doğal olarak savaş zamanlarının gereklerini yerine getirmekte yetersizdir. Bu gemiler inşa edildikleri dönemin "*mükemmel vesait-i habiyeleri*" iken daha sonra yapılan keşif ve ilerlemeler bu gemileri metruk hale getirmiştir.

İki donanmanın silah yönünden karşılaştırılmasında ise Rus gemilerinin Krup toplarının eş değeri olan 15-20 cm çapında, büyük ve uzun menzilli Obukof toplarıyla donatılmış olduğu görülmektedir. Bazı Rus toplarının çapı 30 cm'i bulmaktadır ki bunlar ilk ateşlendikleri anda 630 milimetrelik zırh levhasını parçalayabilmektedir. Buna karşılık Osmanlı donanma topları 7 ile 10 pusluk, kısa, kamadan dolma eski usul armstrong toplar ile bazen 12, 15 ve 24 cm'lik kısa krup toplarla donatılmıştır. Bunlardan armstrong toplar ilk ateşlendikleri anda ancak 320 milimetrelik zırhlara nüfuz edebilmektedir. Her ne kadar fabrikada imal edilen 35 cm çapında ve 24 cm çapındaki yeni krup toplar, 480 milimetrelik zırhlara nüfuz edebilmekteyse de Osmanlı donanma gemilerindeki krup topları eski usul üzere imal edilmiş olmaları nedeniyle zırha nüfuz etme güçleri düşüktür. 15 cm'lik toplar yaklaşık 300 milimetreye kadar nüfuz etmektedir. Almanya'da imal edilen son model krup toplarından 24 cm'likler 670 milimetre ve 30,5 cm'likler 1500 milimetre zırha kadar nüfuz edebilmektedir. Osmanlı donanmasındaki 10 pusluk Armstronglar ile 24 cm'lik Krup topları Rus gemilerinin en hafifi olan Yanasar Apostolof ismindeki zırhlıya ancak 600 metre mesafeden zarar verebilmekte iken Rusya'nın 30 cm'lik toplara sahip gemileri Osmanlı gemilerinden en sağlamını 4000 metre mesafeden tahrir edebilmektedir⁸¹.

Mirliva Hoffner Paşa'ya göre torpido donanımı yönünden de Rus gemileri, Osmanlı gemilerinden daha iyidir. Çünkü Rus gemilerinin tamamı torpido korvetleriyle donanmışken Osmanlı gemilerinden sadece birkaçında kovan⁸² ve torpido bulunmaktadır.

⁸¹ BOA.Y.MTV.64 65.2.

⁸² Kovan, kontra babafingo ve gapya kapelerinin zedelenmesini önlemek amacıyla üzerlerine kaplanan bakır levhalardır. (Metin Karayazgan, *age.*, s. 81.)

Ayrıca Rus zırhlılarının 5'i de 15-17 mil hız yapma imkanına sahip olup bu hız onların Osmanlı gemilerinden daha fazla hız yapabildiğini göstermektedir. Üstelik Osmanlı gemilerinin tamamı, "usul-ı atika" denilen eski usulde inşa edilmiş olduğu için güncel mermilerinin sebep olacağı hasara karşı direnme gücüne sahip değildir. Ayrıca zamanın gemilerinde mutlak surette bulunması gereken techizat ve sair vasıtalara da sahip değildir. Bu yüzden bir torpido ve lağım patlaması veya bir düşman gemisiyle çatışmaya girilmesi onların kullanılamaz hale gelecek derecede harap olmasına neden olacaktır. Bunların inşaat tarzının ve iç bölümlerinin değiştirilerek günün koşullarına uygun hale getirilmesi kısa zamanda mümkün olmadığı için en uygun fikir onların kendilerini savunabilme güçlerini artırmak ve takviye etmektir. Bunun yolu ise sahil istihkamları ve düşman torpidobotlarının hücumunu önlemek için etrafına çevrilecek kordonlardır⁸³.

Osmanlı donanmasına ait torpido filosu ise haricen yapılan teftişe göre mükemmel bir halde bulunduğu için Rus istibotlarıyla mücadele ve muharebe edecek güce sahip bulunmaktadır. Gerektiği zaman donanmanın toplanıp savaşa hazır hale gelmesi, savaş yerlerine ulaşmadaki nispi hızları ile subay ve diğer personelin savaş için gerekli olan bilgi ve tecrübeye sahip bulunması da ona göre "haiz-i ehemmiyet bir mesele-i mühimme"dir⁸⁴.

Boğazın Müdafaası

İstanbul'un Karadeniz tarafından gelecek saldırılara karşı savunulması konusunda alınacak tedbirler Miriliva Hoffner Paşa'nın raporunda üzerinde özellikle durduğu konuların başında gelir⁸⁵. Vermiş olduğu bilgiler yine gözlem, bilgi ve tecrübeye dayalı bilgilerdir. Ona göre bu iş için oluşturulan sahil istihkamlarının amacı düşman donanmasının geçişine engel olmak ve önemli bir noktanın düşman tarafından ele geçirilmesini önlemektir. Bu istihkamların, "ulum ve fünün-ı bahriyeye kesb-i vukuf etmiş" Mecidiye kruvazörü subaylarından oluşan bir komisyonun alacağı karara göre tesis ve bina edilmesi lazımdır. Ayrıca bu istihkamların savaş halinde donanma ile ortak hareket edebilmeleri için donanma kumandanının yönetimi altında bulundurulması icap eder⁸⁶.

Miriliva Hoffner Paşa'ya göre Osmanlı donanması ne Rusya'ya karşı Karadeniz'i koruyacak ne de Anadolu sahilinden gelecek olan redif askerlerinin nakli için gemi sağlayacak durumdadır. Bu amaçların temini için yeniden bir donanmanın inşa edilmesi ve donatılması gerekir. Bunun ne kadar bir masraf ve ne kadarlık bir süre içinde gerçekleşeceği belli olmadığı gibi Rusya'nın donanma konusunda kat' etmiş olduğu ilerleme de göz önünde bulundurularak Osmanlı donanmasının Karadeniz ve Akdeniz'de Rus donanması ile açıktan açığa savaşa girmekten kaçınması gerekir. Dolayısıyla devletin

⁸³ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁴ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁵ İstanbul'un Karadeniz tarafından gelecek saldırıya karşı savunulması için kurulacak tabya ve istihkamların masrafı Meşrutiyet döneminde güçlü bir donanma inşası için gerekçe olarak ileri sürülmüştür. Örneğin 1911 yılında Donanma Mecmuası'nda Birinci Daire 8.Şube Birinci Yüzbaşısı Rıza Şakir tarafından kale alınan bir makalede Rumali sahilinden Vasilikoz'a ve Anadolu sahilinden Zonguldak-Ereğli'ye kadar sahilin tahkim edilmesi gerektiği ifade edildikten sonra her iki sahilin muhtelif noktalarına 4'er adet istihkam inşa edilmiş olsa ve Rus donanmasıyla mücadele edebilmek için her bir istihkamin zırhlı kuleler ve büyük toplarla donatılması halinde bunun bir buçuk milyon liraya mal edilebileceği ve sonuçta 8 istihkam için 12 milyon lira sarf etmek gerektiği ifade edilmiştir. Yazara göre bu kadar bir masrafla 6 adet drednot inşa etmek mümkündür. Böylece her bir drednot 10 adet büyük topla donatılsa 60 toplu seyyar bir istihkamin ortaya çıkacağı bu istihkamin ise Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra'da da kullanılabileceği savunulmaktaydı. Konuyla ilgili olarak adı geçen yazar tarafından kaleme alınmış olan "Donanmaya İhtiyaç-ı Kat'i" vardır isimli makale için bk. Donanma Mecmuası, 31 Temmuz 1327(13 Ağustos 1911), Sene 2, Sayı 18.

⁸⁶ BOA.Y.MTV.64.65.1.

başkenti olan İstanbul'u iki taraftan koruyan boğazların korunması hizmetine katkı sağlaması yeterli olacaktır. Redif askerlerin nakli hususunda Karadeniz yolu terk olunarak kara yolu ve demir yolu vasıtasıyla bunların nakli için burada yeni yolların açılması icap eder. Osmanlı donanma gemilerinin makineleri her an çalışarak hareket etmeye uygun ve hazır bir halde tutulmalı ve Rus'larla muhtemel bir Boğaz harbinde Rus'lardan daha önce savaş yerine ulaşarak savunmaya hazır bir halde bulunması sağlanmalıdır.⁸⁷

Osmanlı donanmasının İstanbul'un savunulması hizmetinde görev alabilmesi için yapılacak olan işlerin başında yeni zırhlıların inşasından kaçınarak elde bulunan zırhlıların sahil savunmasına elverişli hale getirilmesi gelmektedir. Yeni zırhlı inşası yüksek miktarları bulan masraflar gerektirmektedir. Devletin mali gücü ise şimdilik bu masrafları karşılayacak düzeyde değildir. Gemiler sahil savunmasına uygun hale getirilirken tüm silahları değiştirilmeli ve tamamlanmalı, içlerinden bazıları uzun menzilli toplar taşımaya uygun hale getirilmeli ve çok sayıda hızlı gülle atan toplarla donatılması gerekir. Silahların tamam olması için donanma gemilerinin taşıdığı armstrong toplar yerine ağırlık taşıma kapasitelerine göre yeni usulde imal edilmiş Krup toplarla donatılmaları maksada daha uygun düşecektir. Osmaniye ve Aziziye firkateynlerinin tamir ve dönüşümden geçirilmesi isabetli bir fikir olacaktır. Ancak bu gemilerin bataryasında bulunan topların daha büyük toplarla değiştirilmesi ve yerlerine çok sayıda makineli top konulması doğru olacaktır. Hamidiye firkateyni silah ve büyüklük yönünden yeterli düzeyde değildir.⁸⁸

Donanma gemilerinde kullanılan topların Tersane-i Âmirede imal edilmesi devletçe talep edilmekteyse de donanma gemilerinde kullanılan toplar büyük toplar olup imalatlarında tam bir başarıya ulaşmak tecrübeye sahip olmaya bağlıdır. Bu ise birçok zorluğun yaşanmasına ayrıca zayıflık ve üretim hatalarına sebep olacaktır. Bu yüzden birçok seneler durmaksızın çalışıp çile ve tecrübeler yaşamadan böyle büyük topları imal etmeye kalkmak ve hele hele bu yolda büyük masraflar yapmadan başarılı olmaya kalkışmak boşyere emek vermek demektir. Bu gerçeği İngilizlerin içine düştükleri durum ispat etmektedir.⁸⁹

Hoffner Paşa bu son durumu açıklamak için İngiliz topçuluk tarihine atıfta bulunur. Onların kuyruktan dolma toplarla yaşamış oldukları bir tecrübeyi paylaşır. Buna göre İngilizler diğer milletler gibi kuyruktan dolma toplar imal etmekteydi. Bu toplar büyük ve ağır toplardı. Ancak kamadan dolma toplar revactaydı. Özellikle kama dolmalarını ve bunun idare araçlarını bir hayli mükemmel imal etmekteydiler. Daha sonra çikolata barutu icad edildi. Bu durum adi barutun ikinci planda kalmasına neden oldu. Bu barutun imali daha yavaş ve daha güç olmasına rağmen bunun uzun toplarda kullanılması büyük tesir ve faydalar elde edilmesini sağladı. Buna rağmen onlar, kamadan dolma usule sahip topları kuyruktan dolma usule sahip toplara tercih ederek bir süre daha kullanmaya devam ettiler. Fakat kuyruktan dolma toplar günden güne gelişerek her yönden mükemmellik kazanmaya başlayınca İngilizler diğer milletlerden geri kalmamak için kuyruktan dolma topları tercih etmek zorunda kaldılar. 1880 yılında gerçekleşen bu hadiseden sonra kuyruktan dolma toplar imal etmek için büyük tesisler kurmuşsa da imal etmiş oldukları toplar öncekilere kıyasla emniyetli değildir. Bu yüzden Richart gibi büyük gemilerinde bulunan topları, korkarak ve çekinerek kullanmaktadırlar.

⁸⁷ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁸⁹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

Dolayısıyla İngiliz tersanelerinde inşaatı tamam olduğu halde henüz topları tamam olmadığı için birçok gemi toplarını beklemektedir⁹⁰.

Mirliva Hoffner Paşa, İstanbul'un ve Boğaz'ın savunulması için bazı tavsiyelerde bulunmuş ve raporunda bunları maddeler halinde sıralamıştır. Bunlarda tabyalar ve bu tabyalarda kullanılan toplar hakkında bilgiler verilmektedir. Buna göre yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır;

1. Karadeniz Boğazı girişi ile Büyükdere arasında halen 4 savunma tabyası bulunmaktadır. Tarabya yakınında bir ve giriş yakınında birkaç daha tabya varsa da bunların silahları günün savaş gemilerine karşı neredeyse etkisiz olması nedeniyle önemli değildir. Bahsedilen 4 tabya ise Hoffner'in bizzat gözlemlerine göre Boğaz'ın "*sed ve müdafaasını kâfil halde bulunmamaktadır.*" Çünkü Rumeli sahilindeki Sarıtaş tabyası 2 adet 15 cm'lik ve bir adet 21 cm'lik ve 3 adet 24 cm'lik krup toplarıyla silahlandırılmışsa da bunlar girişe hakim değildir.

Rumeli Kavağı'nda inşa olunmakta olan yeni tabya 2 adet 35,5 cm'lik ve bir adet 24 cm'lik krup toplarla donatılacak ise de bu toplardan ancak bir tanesi girişin doğu kısmını ateş altında bulundurabilip diğerleri ancak karşı sahile yöneltilebilmektedir. Anadolu Kavağı'ndaki tabya ise 4 adet 15 cm'lik, 3 adet 21 cm'lik, 4 adet 24 cm'lik toplarla silahlandırılmışsa da bunlardan ancak 2'si girişe hakim olup kalan 9'u yalnız Rumeli sahiline yöneltilebilmektedir⁹¹.

Ateş gücü en yüksek olan Macar tabyası ise 10 adet 15 cm'lik, 3 adet 21 cm'lik, 3 adet 24 cm'lik ve 2 adet 28 cm'lik kruplarla donatılmışsa da bu toplardan hiçbirisi Boğaz'ın girişini ateş altına alamamaktadır. Belirtilen istihkam ve tabya sahasının tümünün tesir gücü çok sınırlı olup en çok top bulunan Macar tabyasını bile Rus donanması tahmini olarak 2 dakika içinde geçebilecektir ki bu süre zarfında bahse konu toplar ancak bir devir ateş edebileceğinden bu durum düşmana karşı güçlü bir engel oluşturamayacaktır. İstihkam mevkiileri ya da tabyaların yeri yanlış seçilmiştir. Saatte 17-19 deniz mili hızla giden bir savaş gemisine karşı bu tabyaların direnmesi mümkün değildir. Üstelik Boğaz'ın iki tarafında karşılıklı olarak konuşlanmış olan kalelerin top atışıyla düşmandan daha çok birbirine zarar vermesi güçlü bir ihtimaldir⁹².

Rus donanması, Büyük Liman dışında durarak Anadolu ve Rumeli Kavağı tabyalarının toplarını kullanamaz hale getirdikten sonra Macar Kalesi önünden geçişi ortalama 3 dakika içinde gerçekleştirecektir. Anadolu tabyası düşmana arzulanan zararı vermekten uzak olduğu gibi Rumeli tabyası da sağlamlık ve silahlarının büyüklüğü yönünden herhangi bir öneme sahip değildir. Üstelik bunların inşaatları yönünden mahzur ve eksikleri vardır. Travers ve ve siperleri zayıftır. Anadolu istihkamlarının arkası yakın mesafede dik ve büyük uçurumlarla örtülmüş olduğu için düşman donanmasının sadece buradaki kayalıklara ateş açması bile koparıp etrafa saçacağı kaya parçalarıyla tabya ve istihkamların üzerine şarapnel bombası tesiri meydana getirebilecektir. İstihkamların tamamının Boğaz'ın iç tarafında bulunması savunma yönünden mahzurlu olduğu gibi subay ve erlerin ateşli silah eğitimi yapmalarına da tümüyle engel olmaktadır. Topçuların düşman gemilerine karşı mesafe tayin etmeleri için gerekli olan malzeme ve araçlar eksiktir. Boğaz girişinde yüksek ve hakim noktalara birkaç tabyanın inşa ya da takviye edilmesi yanında bunların düşman donanmasının sahip olduğu toplardan daha uzun mesafe atış yapabilen toplarla donatılması gerekli ve faydalıdır⁹³.

⁹⁰ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹¹ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹² BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹³ BOA.Y.MTV.64.65.1.

2. Boğaz girişine inşa olunacak tabyalar, yeni tarzda ve ateş kavisleri mümkün olduğu kadar geniş, zırlı ve kuleli cinsinden olmalıdır. Bunların inşasının büyük masraflar gerektireceği düşünülüyorsa Anadolu sahili üzerinde yalnız iki kule inşa edilerek hakim noktalara mümkün olduğu kadar çok sayıda obüs ve havan toplarının yerleştirilmesi faydalı olacaktır. Boğaz girişinden Terkos civarına kadar uzanan Rumeli sahili, düşmanın karaya asker çıkarmasına uygundur. Bunu ortadan kaldırmak için buralara dahi bir hayli havan ve obüs bataryasının inşasına kesin bir ihtiyaç vardır. Bu tarz bataryaların inşası kolay ve az bir masraf gerektirdiği gibi boğazın dar geçitlerini ateş altında tutmak ve düşman gemisinin en zayıf noktası olan güvertelerine zarar verebilmek için bundan daha gelişmiş bir savunma vasıtası yoktur. Havan ve obüs topları, adeta Karadeniz Boğazı'nın savunulması için tasarlanmış silahlar oldukları için ve yerlerinin değiştirilmesi kolay olduğu için değerleri diğer silahlara kıyasla hayli fazladır⁹⁴.

3. Mevcut tabyaların ateş kavislerinin mümkün olduğu kadar genişletilmesi yanında siper ve traverslerin de takviye ve artırılması önemli bir husus olup bahse konu durumun icrasının masrafa neden olacağı düşünülüyorsa bu tabyaların "*seriü'l-mermi*" toplarla donatılması ve inşa tarzlarının bu topların kullanımına uygun ve elverişli hale getirilmesi gerekir. Anadolu istihkamlarının arkası mümkün olan vasıtalarla kaya parçalarının sıçramasına karşı muhafaza edilmelidir.

4. Düşman donanmasının gece ve gündüz hızlı bir şekilde boğazdan geçişine mani olmak için derin ve akıntısı kuvvetli mevkilerde denizaltı torpido sedlerinin yapılması faydalı olacaktır. Boğaza özel olarak Tophane-i Âmirede saklanmakta olan torpidolar her ne kadar Hoffner Paşa tarafından görülmemişse de bunlar onun işittiği kadarıyla basit lağımlardır. Bunların düşman savaş gemilerine verebileceği zarar, arzu edilen seviyeden düşük olduğu gibi akıntının hızı karşısında mevkilerini de koruyamayacaklardır. Bu yüzden güven vermedikleri gibi Boğaz için elverişli de değildir. Dolayısıyla bu sorunun çözümü için bilimsel ve teknik bilgiye vakıf deniz donanma subaylarından bir komisyon kurularak arzu edilen sonuca ulaşabilmek için onlara gerekli olan araç ve vasıtanın gönderilmesi yanında bu komisyonun inceleme sonuçlarını rapor haline getirerek padişaha sunmaları ve bu rapora göre mevcut engellerin en uygun şekilde çözümüne çalışılmalıdır⁹⁵.

5. İnceleme sonucunda konulacak torpido sedlerinin korunması hususunda iki taraf sahilinin uygun noktalarına ve özel gemilere hızlı biçimde top atabilen "*seriü'l-mermi*" topların yerleştirilmesi ile birlikte elektrik fenerlerinin konulması sonucunda talep olunan savunma oluşturulmuş olur. Hızlı atış yapabilen topların faydası açık olup elektrik fenerlerinin yerleştirilmesiyle düşman gemilerinin sed üzerindeki yeri ve hareketini tespit etmek kolay olacaktır⁹⁶.

6. Karadeniz Boğazı'nın korunması hususunun tümüyle donanmaya bırakılması en uygun olanıdır. Çünkü bir savaşta gemi ile istihkamlar arasında eşgüdümlü hareket, kumandanın tek elde toplanmasıyla mümkündür. Kumandan sayısının çoğalması istihkam kumandanı, donanma kumandanları, torpido sedleri memuru ve torpido istimbotları kumandanı arasında birlik oluşturmak güç olacağı gibi herbirinin kendi özel fikriyle hareket ederek düşmana bir zafer kazanma fırsatı sunar. Hücum edecek bir düşmanın hangi noktadan ve ne vaziyetle geleceği, buna karşı ne şekilde bir karşı hareket icra edileceği, düşman gemilerinin hangi noktalarının zayıf olduğu, bu noktalara ne şekilde zarar verileceği tümüyle denizcilik bilimlerine aşına olmaya bağlıdır. Boğazların savunulması söz konusu olduğunda istihkamlarının idaresi ve hatta topların bile

⁹⁴ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹⁵ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹⁶ BOA.Y.MTV.64.65.1.

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PASA VE RAPORU**

kullanılması donanma subaylarına bırakılmalıdır. Osmanlı sahillerinin aksine diğer devletlerde sahil savunması donanmanın elindedir⁹⁷.

7. Top kundaklarının imalatı da top imalatına benzemektedir. Tersane-i Âmirede kurulan kundak fabrikasında imal edilen top kundaklarının mükemmel oluşuna Hoffner Paşa dışarıdan vakıf olmuşsa da bunların gerçekten kullanılır olup olmadığını anlamak için farklı hallerde bunların ateş edilerek tecrübe edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Islahat ve gelişme bu tecrübelerde görülen eksiklerin kapatılmasıyla ortaya çıkacaktır. Hoffner Paşa top ve top kundağı imalatına olduğu kadar topçuluk eğitimine de önem vermektedir. Bu eğitimin teorik olmasından daha ziyade pratiğe dayalı olması gerektiğini savunur. Dolayısıyla personel ve mühimmat yönünden tamam olan bir zırhlının, Girit Adası gibi uygun bir yerde gezdirilerek subay ve askerlerin bir sene boyunca seyir menevraları ve ateş talimleri yapmalarını tavsiye eder. Ona göre personelin, “...topçuluk ve harb-i bahri hakkında iktisab-ı malumat-ı sefayin ve esliha idaresinde kesb-i müharese ve melekat eylemeleri mukteziyattandır.”⁹⁸”

SONUÇ

Mirliva Hoffner Paşa, 19. yüzyıl sonlarında 10 sene süreyle Osmanlı donanmasına hizmet etmiş Alman asıllı bir subaydır. Kendisi Alman donanmasının bir subayı olduğu için donanma ve denizcilik bilgisine sahip birisidir. Bu yüzden Osmanlı donanması hakkında yapmış olduğu değerlendirmeler belli bir öneme sahiptir. Raporunda belirtmiş olduğu hususları yalanlayan herhangi bir açıklama olmadığına göre onun gerçeklere bağlı kalarak hareket etmiş olduğu sonucuna varılabilir. Bu yüzden Türkiye’de başarılı bir görev süresi geçirmiştir denebilir.

Hoffner Paşa Alman donanması ve Osmanlı donanması subayı olmakla her iki donanmayı mukayese edebilecek bir konumdadır. Ayrıca Almanya’nın Rusya ile olan siyasi ve askeri ilişkileri münasebetiyle Rus donanması hakkında sağlıklı ve doğru değerlendirme yapabilecek durumdadır. Dolayısıyla Rus donanması hakkında vermiş olduğu bilgilerin Osmanlı donanma ricali açısından görece güvenilir ve doğru bilgiler olduğu kuşkusuzdur. Bu yüzden varlığı ve hazırladığı rapor Osmanlı donanması için faydalı olmuştur.

Yabancı askeri uzmanların istihdamı güncel bilimsel ve teknik bilginin aktarımı için uygun bir araçtır. Yeni keşifler, anlayışlar, yaklaşımlar ya da teknikler bu uzmanların vasıtasıyla başka bir ülkeye transfer edilebilir. Bu uygulama başka dünyanın başka yerlerinde de geçerli olan bir uygulamadır. Örneğin Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde Mısır donanmasında çok sayıda Fransız subay ve uzman görev yapmaktaydı. Rus donanmasında hatırı sayılır miktarda Hollandalı ve İngiliz mürettebat uzun zamandır görev yapmaktaydı. Yine Fransız ordusunda görev yapan İngiliz subay ya da uzmanlar bulunmaktaydı. Bu itibarla Mirliva Hoffner Paşa bilimsel ve teknik bilginin yabancı uzmanlar vasıtasıyla aktarımına başarılı bir örnek teşkil eder.

KAYNAKÇA

a. Osmanlı Arşiv Vesikaları (BOA)

Hariciye Nezareti Tasnifi Sefaret Fonu (HR.SFR.):3, 4.

Hariciye Nezareti Tasnifi Tercüme Odası Fonu (HR.TO):539

Hattı-ı Hümayun Tasnifi (HAT): 145.

Yıldız Tasnifi Askeri Maruzat Belgeleri (Y.PRK.ASK.):48

⁹⁷ BOA.Y.MTV.64.65.1.

⁹⁸ BOA.Y.MTV.64.65.1.

Yıldız Tasnifi Hariciye Nezareti Maruzat Belgeleri (Y.PRK.HR.): 17
Yıldız Tasnifi Hususi Maruzat Belgeleri (Y.A. HUS.):215,247,257.
Yıldız Tasnifi Mütenevvi Maruzat Belgeleri (Y.MTV.): 24, 64.
Yıldız Tasnifi Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği Belgeleri (Y.PRK.YKM.):21

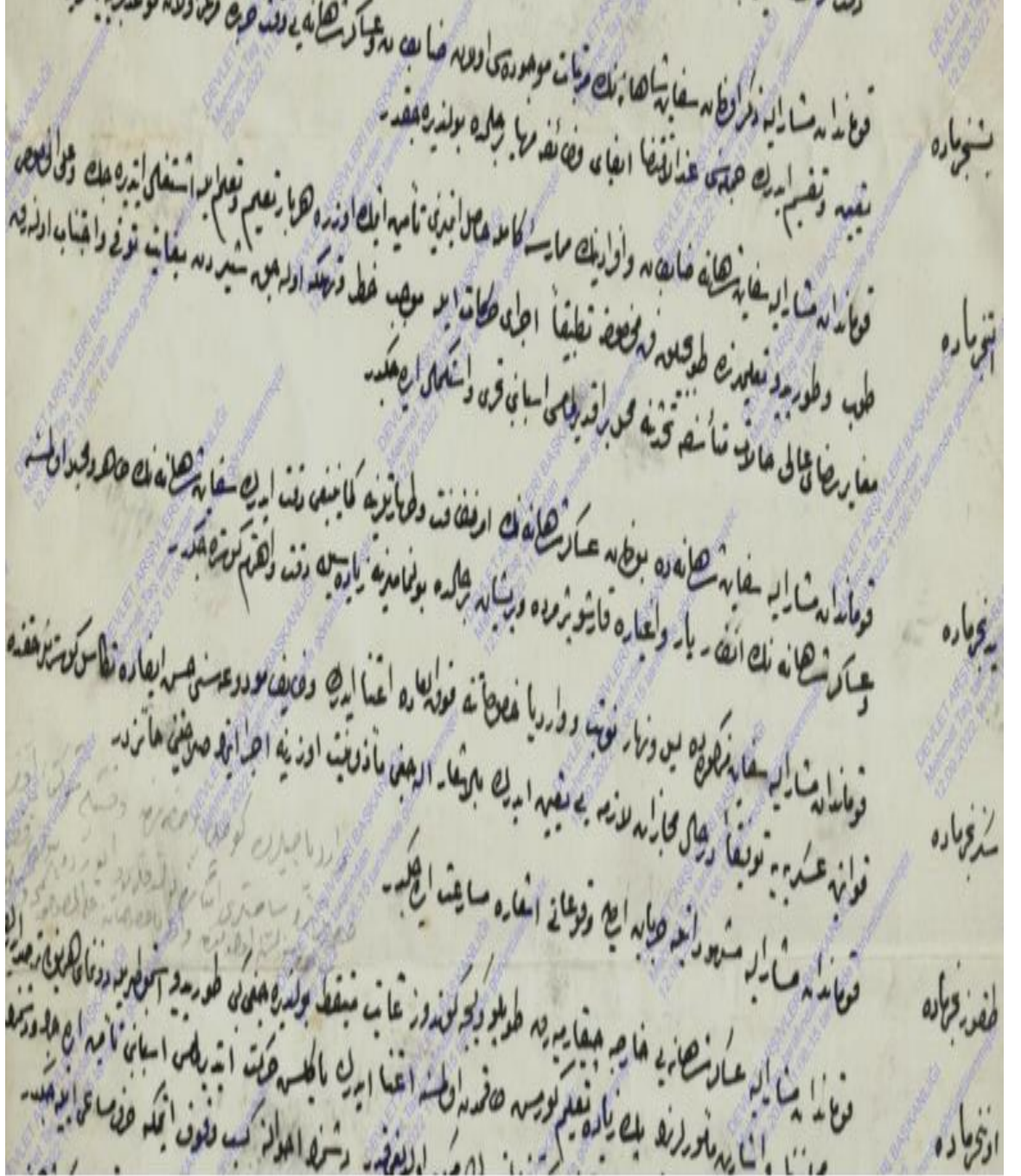
b.Araştırma-İnceleme Eserler

- ALGÜL, Behice, **Sultan Abdülaziz Dönemi Osmanlı Donanmasında Modernleşme**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2019.
- BATMAZ, Şakir, **II. Abdülhamit Devri Osmanlı Donanması**, Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2002.
- BEHLER Captain William H., “The Needs of the Navy, **The Annals of The American Academy of Political And Social Science, Vol. 26, July 1905.**
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, 25.Baskı, Ankara, 2008.
- GÜLERYÜZ Ahmet- LANGENSİEPEN Bernd, **Osmanlı Donanması, 1828-1923**, Denizler Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 2007.
- GÜRÇAY, Lütfi, **Gemici Dili**, 2. Baskı, Deniz Basımevi, İstanbul, 1962.
- HASAN Rami Paşa, **Hatırat**, Hazırlayan:Cahit Kayra, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2011,
- KARAYAZGAN, Metin, **Denizci Sözlüğü (Gemici Dili)**, Karşıyaka 1981.
- MURPHY, Martin and SCHAUB, Gary, “Sea Of Peace or Sea Of War”, **Naval War College Review**, Vol 71, No 2, Spring 2018.
- MUSTAFA Suphi, “Ticaret ve Harb Donanmaları”, **Donanma Mecmuası**, Sene 10, Sayı 457.
- NORTH, Michael, “From The Baltic to The Pacific: Trade, Shipping and Exploration On The Shores”, **Re-Mapping Centre and Periphery, Editors: Tessa Hauswedell, Axel Körner and Ulrich Tiedau**, UCL Press.
- ÖRENÇ, Ali Fuat, “Deniz Kuvvetleri ve Deniz Harb Sanayi”, **Osmanlı Askeri Tarihi, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918**, Editör: Gültekin yıldız, Timaş Yayınevi, İstanbul, 2013.
- RIZA Şakir, **Donanmaya İhtiyaç-ı Kat’i vardır, Donanma Mecmuası**, 31 Temmuz 1327(13 Ağustos 1911), Sene 2, Sayı 18.
- SOYDEMİR, Selman, **Osmanlı Donanmasında Yabancı Müsavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- STRABE, Dan, “Infrastructive, Installations And The Future Of The Navy”, **Naval War College Review**, Vol 49, No 3. Summer 1996.
- TİLL, Geoffrey, “Great Britain Gambles With the Royal Navy”, **Naval War College Review**, Vol.63, No 1, Winter 2010.
- TUNCER, Umur, **Balkan Harbinin Deniz Cephesi ve Osmanlı Donanmasının Durumu**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.
- UZUN, Anıl, **Birinci Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Donanmasının İtilâf Donanmalarıyla Karşılaştırılması**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2020.

c.İnternet Kaynakları

<http://dictionary.sensagent.com/liste%20deutscher%20admirale/de-de/03/09/2022>

Ekler

Ek 1. Mirliva Hoffner Paşa'nın Osmanlı Donanma Mürettebatı İçin Yapmış Olduğu Tanım Ve Tavsiyelerinden Bir Kesit.

**OSMANLI DONANMASINDA BİR YABANCI UZMAN:
MİRLİVA HOFFNER PASA VE RAPORU**

سلطنة سنية قوتہ تجزیس عقیدہ معلولان کثیرہ بی حادی جہول

اسانی سفالت	تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ	اسم و لقب
حمیدہ فرقیہ ہمایون	۱۸۸۵	۲۷۰۰	۲۸۰۰	۱۷۸	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
سعودیہ فرقیہ ہمایون	۱۸۷۴	۹۱۴۰	۷۴۴۱	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
آنا فرقیہ فرقیہ ہمایون	۱۸۶۸	۶۶۸۷	۴۵۶۰	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
عثمانیہ فرقیہ ہمایون	۱۸۶۴	۲۶۰۰	۴۷۴۵	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
عزیزہ فرقیہ ہمایون	۱۸۶۴	۲۶۰۰	۴۷۴۵	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
ارخانہ فرقیہ ہمایون	۱۸۶۵	۲۶۰۰	۴۷۴۵	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
سعودیہ فرقیہ ہمایون	۱۸۶۴	۲۶۰۰	۴۷۴۵	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
فتح بلند قوت ہمایون	۱۸۶۹	۴۸۰۶	۴۴۵۰	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
مقدمہ خیر قوت ہمایون	۱۸۷۴	۴۸۰۶	۴۴۵۰	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
سعیدہ ظفر قوت ہمایون	۱۸۶۹	۴۴۰۰	۴۴۰۰	۴۸	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
عبداللہ قوت ہمایون	۱۸۶۹	۴۴۰۰	۴۴۰۰	۴۸	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴
نجم شکت قوت ہمایون	۱۸۶۸	۴۰۸۰	۱۹۰۰	۱۴	۱۰۰۴ - ۱۰۰۴

Ek 3. Osmanlı Donanması Hakkında Raporda Yer Alan Bir Cedvel.

درسم با کرسا در فیلسفہ ملکرانہ کفرہ با حاری ہمدول

۱۵۱۶-۱۵۱۷	۶۶	۴۵۶/۴۵۶	۱۷	۱۱۵۰۰	۸۱۸۰	۱۱۹۰	دیوہی یا اناسار آپرسولونیا
۱۵۱۷-۱۵۱۸	۶۷	۴۵۶/۴۵۶	۱۶	۱۵۰۰۰	۱۰۱۸۰	۱۱۹۶	پورکی پاییم روزنوزس
۱۵۱۷-۱۵۱۸	۷۱	۴۵۶/۴۵۶	۱۵	۱۶۰۰۰	۱۰۸۰۰	۱۱۸۶	ایکچی قازینا
"	۷۲	۴۵۶/۴۵۶	۱۷	۱۴۷۵۰	۱۰۸۰۰	۱۱۸۷	سینو
"	۷۶	۴۵۶/۴۵۶	۱۵	۱۱۰۰۰	۱۰۸۰۰	۱۱۸۶	میر

Ek 4. Rusya'nın Karadeniz Filosu Hakkında Raporsa Yer Alan Bir Cedvel.